

Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів

Факультет фінансовий
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: Рефінансування банків, управління ліквідністю банківської системи

Виконав: здобувач освіти групи ФК23-1м
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

Сипко Катерина Романівна
(прізвище, ім'я та по-батькові)

Керівник к.е.н., доцент Панасейко І.М.
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент _____
(місце роботи)

(посада)

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Дніпро – 2025

АНОТАЦІЯ

Сипко К.Р. Рефінансування банків, управління ліквідністю банківської системи.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок». – Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

У роботі розглянуто концептуальні основи рефінансування та ліквідності банків як ключових елементів стабільності фінансової системи. Вивчено досвід застосування інструментів рефінансування в банківській системі України та проаналізовано фінансовий стан і ліквідність ПАТ АБ «Укргазбанк». Обґрунтовано заходи з удосконалення управління ліквідністю банків, враховуючи міжнародний досвід та сучасні умови економічної нестабільності.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 86 сторінках, містить 10 таблиць, 12 рисунків, 3 додатки. Список використаних джерел включає 63 найменування.

Ключові слова: банківська система, рефінансування, ліквідність, нормативи ліквідності, управління ліквідністю.

ANNOTATION

Sypko K.R. Refinancing of banks, liquidity management of the banking system.

Master's qualification work in specialty 072 «Finance, banking, insurance and stock market». – University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

The work examines the conceptual foundations of bank refinancing and liquidity as key elements of financial system stability. The experience of using refinancing instruments in the banking system of Ukraine is studied and the financial condition and liquidity of PJSC JSB "Ukrigasbank" is analyzed. Measures to improve bank liquidity management are substantiated, taking into account international experience and current conditions of economic instability.

The master's qualification thesis consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of used sources, appendices, presented on 86 pages, contains 10 tables, 12 figures, 3 appendices. The list of used sources includes 63 names.

Keywords: banking system, refinancing, liquidity, liquidity standards, liquidity management.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РЕФІНАНСУВАННЯ ТА ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	7
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ РЕФІНАНСУВАННЯ ТА ЛІКВІДНОСТІ ПАТ АБ «УКРГАЗБАНК».....	34
2.1 Досвід застосування інструментів рефінансування в банківській системі України.....	34
2.2 Організаційно-економічна характеристика ПАТ АБ «Укргазбанк».....	42
2.3 Аналіз фінансового стану та ліквідності ПАТ АБ «Укргазбанк».....	48
РОЗДІЛ 3 УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	64
3.1 Зарубіжна практика рефінансування банківських установ.....	64
3.2 Комплексне управління ліквідністю банків за умов економічної нестабільності.....	70
3.3 Впровадження таксономічного методу для оцінки ліквідності банку.....	79
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	93

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах нестабільності фінансових ринків управління ліквідністю банківської системи стає ключовим фактором забезпечення стійкості економіки. Ефективне використання механізмів рефінансування банків дозволяє підтримувати їхню платоспроможність, забезпечуючи стабільне функціонування кредитно-фінансової системи. Ліквідність банківської системи впливає на рівень довіри до банківських установ і сприяє економічному зростанню через стимулювання кредитування. Водночас неправильне управління ліквідністю може призвести до системних криз, зниження фінансової стабільності та негативних наслідків для реального сектору економіки.

Особливого значення питання рефінансування набуває у періоди економічних потрясінь, коли банки стикаються з дефіцитом ресурсів. У цих умовах центральний банк виступає як кредитор останньої інстанції, використовуючи інструменти рефінансування для підтримки ліквідності. Однак недостатня ефективність політики рефінансування може посилювати дисбаланси в банківській системі.

В Україні проблема управління ліквідністю та рефінансування банків залишається актуальною через виклики, пов'язані з воєнними ризиками, макроекономічною нестабільністю та коливаннями на фінансових ринках. Аналіз сучасних підходів до управління ліквідністю і вдосконалення механізмів рефінансування є важливим для розробки стратегії стабілізації фінансової системи країни. Зважаючи на інтеграцію України у глобальну економіку, дослідження зарубіжного досвіду у сфері рефінансування банків є необхідним для впровадження найкращих практик. Тому дослідження теми рефінансування банків та управління ліквідністю банківської системи має важливе практичне і наукове значення.

Проблематика рефінансування банків та управління ліквідністю банківської системи вже привертала значну увагу науковців-економістів. У роботах таких

дослідників, як О.І. Барановський, Л.І. Бровко, О.В. Вінниченко, К.А. Возняковська, О.В. Дзюблюк, В.В. Дранус, І.Ю. Громницька, І.В. Краснова, В.В. Лавренюк, Ю.П. Макаренко, А.А. Мещеряков, Л.Д. Павленко, Л.Б. Рябушка, Н.Б. Татарин, О.В. Третьякова, Н.П. Шульга та інші, висвітлено фундаментальні аспекти ліквідності, її вплив на стабільність банківської системи та економіки загалом. Значна увага приділялася аналізу інструментів рефінансування центральними банками, а також їхньому застосуванню в умовах кризових ситуацій. Попри значну кількість досліджень, залишаються питання, що потребують додаткової уваги. Зокрема, недостатньо вивчені особливості застосування механізмів рефінансування в умовах тривалої економічної нестабільності, характерної для України та вплив воєнних ризиків на управління ліквідністю банківської системи. Вивчення цих аспектів дозволить глибше зрозуміти взаємозв'язок між рефінансуванням та стабільністю банківської системи, а також розробити рекомендації для вдосконалення механізмів управління ліквідністю в Україні.

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення теоретичних і практичних аспектів рефінансування банків і управління ліквідністю банківської системи, аналіз сучасних викликів і стану цих процесів в Україні, а також обґрунтування рекомендацій щодо підвищення ефективності механізмів регулювання ліквідності для забезпечення фінансової стабільності.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- розкрити концептуальні основи рефінансування банків та управління ліквідністю;
- охарактеризувати ключові інструменти, що використовуються для підтримки ліквідності банківської системи;
- дослідити досвід застосування інструментів рефінансування НБУ та оцінити сучасний стан ліквідності банківської системи України;
- визначити проблеми та ризики на прикладі ПАТ АБ «Укргазбанк», пов'язані з управлінням ліквідністю в умовах економічної нестабільності;
- вивчити досвід зарубіжних країн у сфері рефінансування та регулювання ліквідності;

– сформулювати пропозиції щодо комплексного управління ліквідністю за умов економічної нестабільності;

– розглянути перспективи впровадження таксономічного методу для оцінки ліквідності банків.

Об’єктом дослідження є процеси рефінансування банків та управління ліквідністю банківської системи як складові фінансово-економічного регулювання.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти механізмів рефінансування банків і управління ліквідністю банківської системи, їхній вплив на діяльність окремого АБ «Укргазбанк».

Методи дослідження. У процесі підготовки кваліфікаційної роботи було використано комплекс методів дослідження, а саме: діалектичний метод, індукції та дедукції, аналізу і синтезу, метод порівняльного аналізу, метод порогових значень і нормативів, економіко-статистичний метод, графічний метод, системний підхід, таксономічний метод.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробці рекомендацій щодо вдосконалення механізмів рефінансування та управління ліквідністю банківської системи, які можуть бути використані як НБУ, так і окремими банками для підвищення рівня ліквідності, мінімізації фінансових ризиків і забезпечення стабільності банківської системи.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові документи України, постанови НБУ, що стосуються рефінансування банків і регулювання ліквідності; офіційні звіти та наглядова статистика НБУ; аналітичні звіти рейтингових агентств (ІВІ-Рейтинг, Fitch Ratings); фінансова звітність ПАТ АБ «Укргазбанк»; наукові праці та монографії, що стосуються проблематики рефінансування банків та управління ліквідністю.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, подана на 86 сторінках, містить 10 таблиць, 12 рисунків, 3 додатки. Список використаних джерел складає 63 найменування.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ РЕФІНАНСУВАННЯ ТА ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Рефінансування банків – це процес надання фінансових ресурсів центральним банком або іншими фінансовими установами для підтримки ліквідності та стабільності банківської системи. Основними цілями рефінансування банків є забезпечення їхньої здатності виконувати свої зобов'язання перед клієнтами, стимулювання кредитування в економіці та підтримка фінансової стабільності. Завдяки рефінансуванню банки отримують доступ до додаткових коштів, що дозволяє їм надавати нові кредити, рефінансувати існуючі зобов'язання та управляти ризиками ліквідності.

Завдання рефінансування включають забезпечення банків ліквідністю для своєчасного виконання зобов'язань перед вкладниками та партнерами, підтримку кредитної активності в умовах економічних труднощів, а також регулювання грошово-кредитного ринку через інструменти монетарної політики, такі як облікова ставка та операції на відкритому ринку [12]. Це сприяє забезпеченню стабільності банківської системи, запобігає фінансовим кризам і дозволяє центральному банку здійснювати ефективний контроль за рухом грошових потоків у країні.

Рефінансування банків базується на кількох теоретичних підходах, які пояснюють його роль у фінансовій системі та економіці загалом. Однією з основних є теорія монетарного регулювання, згідно з якою рефінансування є ключовим інструментом центрального банку для впливу на грошову масу в економіці. Ця теорія стверджує, що зміна умов доступу до рефінансування, таких як облікова ставка чи механізми надання коштів, впливає на вартість кредитів у банківській системі, а отже, і на загальний рівень економічної активності [27].

Теорія ліквідності банків пояснює рефінансування як механізм для управління короткостроковими фінансовими дисбалансами банків. Згідно з цією теорією, навіть прибуткові банки можуть стикатися з тимчасовим браком

ліквідності через несподівані витрати чи відтік депозитів, тому центральний банк надає ресурси для підтримки їхньої стабільності.

Теорія асиметрії інформації підкреслює важливість рефінансування для зменшення фінансових ризиків, пов'язаних із нерівномірним розподілом інформації між учасниками ринку. Центральний банк, як регулятор, надає кошти банкам на прозорих умовах, що знижує ймовірність паніки серед вкладників і стимулює довіру до банківської системи [21].

Також важливо згадати теорію фінансової посередницької стабільності, яка наголошує, що банки відіграють критичну роль у перерозподілі фінансових ресурсів, і їхнє рефінансування сприяє уникненню системних криз. Завдяки цьому механізму підтримується баланс між попитом і пропозицією грошей, що запобігає дефіциту кредитних ресурсів.

Таким чином, рефінансування банків виконує як практичні, так і стратегічні функції, базуючись на комплексі теоретичних підходів, що пояснюють його вплив на макро- та мікроекономічному рівнях.

Рефінансування – це фінансова операція, яка полягає у залученні нових позик чи кредитів для погашення існуючих зобов'язань. Метою рефінансування є покращення умов обслуговування боргу, наприклад, зменшення відсоткової ставки, продовження строку погашення або зміна кредитора [58].

Рефінансування має на меті зменшення фінансового навантаження для позичальника шляхом покращення умов обслуговування кредиту. Це може включати зниження відсоткової ставки, що дає змогу зменшити розмір щомісячних платежів або загальну суму переплати за кредит. Також рефінансування може передбачати продовження строку погашення, що дозволяє знизити навантаження на бюджет позичальника в короткостроковій перспективі. Інша ціль рефінансування – консолідація, тобто об'єднання кількох кредитів в один, що спрощує управління боргом та зменшує адміністративні витрати. У деяких випадках позичальники також можуть скористатися можливістю отримати додаткові кошти шляхом збільшення суми кредиту при рефінансуванні [58].

Рефінансування можна розділити на кілька основних видів залежно від його характеру та джерела. Банківське рефінансування відбувається, коли позичальник звертається до іншого банку для отримання нового кредиту з метою погашення існуючого. Цей підхід зазвичай використовується для отримання вигідніших умов, таких як нижча відсоткова ставка або більш тривалий строк погашення. Внутрішнє рефінансування передбачає перегляд умов чинного кредиту в межах того самого банку. У таких випадках банк може запропонувати клієнту зміну графіка платежів або відсоткової ставки, щоб зберегти співпрацю. Центральне банківське рефінансування стосується комерційних банків, які отримують фінансування від центрального банку. Це здійснюється для підтримки ліквідності фінансової системи або стимулювання економіки. Кожен із цих видів має свої особливості, але їх спільною метою є покращення умов для позичальника чи кредитора [52].

Рефінансування має кілька переваг, які роблять його привабливим для багатьох позичальників. По-перше, це можливість зниження відсоткової ставки, що дозволяє зменшити загальну суму виплат за кредитом. Така перевага особливо актуальна в умовах зниження ринкових ставок порівняно з моментом укладення початкової угоди. По-друге, рефінансування дає змогу оптимізувати графік платежів, наприклад, збільшити термін кредитування для зменшення щомісячного платежу, що може бути зручним у разі зниження доходів чи зростання інших фінансових зобов'язань. Крім того, це може допомогти уникнути прострочень чи штрафів за невчасне виконання зобов'язань, оскільки новий графік стане більш підходящим до поточних можливостей позичальника [8].

Разом з перевагами рефінансування має ряд ризиків. Вони можуть бути різноманітними і варто їх враховувати перед прийняттям рішення про таку операцію. По-перше, одним з основних ризиків є додаткові витрати на комісії, страхування та оформлення нового кредиту. Кожна рефінансована угода може супроводжуватись додатковими витратами, які не завжди очевидні на перший погляд, і вони можуть суттєво вплинути на загальну вигідність операції. По-друге, існує ризик відмови в рефінансуванні через фінансову нестабільність

позичальника. Якщо позичальник не відповідає вимогам кредитора щодо доходів або кредитної історії, йому можуть відмовити в отриманні нових коштів. Це особливо актуально в умовах економічної нестабільності, коли банки стають більш обережними при оцінці кредитних ризиків. Крім того, зміни умов рефінансування можуть призвести до підвищення загальної суми боргу через зміни в процентних ставках або умовах погашення, що може негативно вплинути на фінансову ситуацію позичальника [30].

Рефінансування часто використовується як інструмент фінансового планування, що дозволяє позичальникам адаптувати умови кредиту до змін економічних обставин чи особистої платоспроможності.

Роль центрального банку в системі рефінансування полягає в регулюванні грошово-кредитної політики країни та забезпеченні стабільності фінансової системи. Центральний банк має важливе значення для рефінансування через механізми, що дозволяють комерційним банкам отримувати кредити або ліквідність при необхідності [37]. Це допомагає підтримувати функціонування банківської системи та стабільність економіки в цілому. Основні функції центрального банку в рефінансуванні представлено на рис. 1.1.

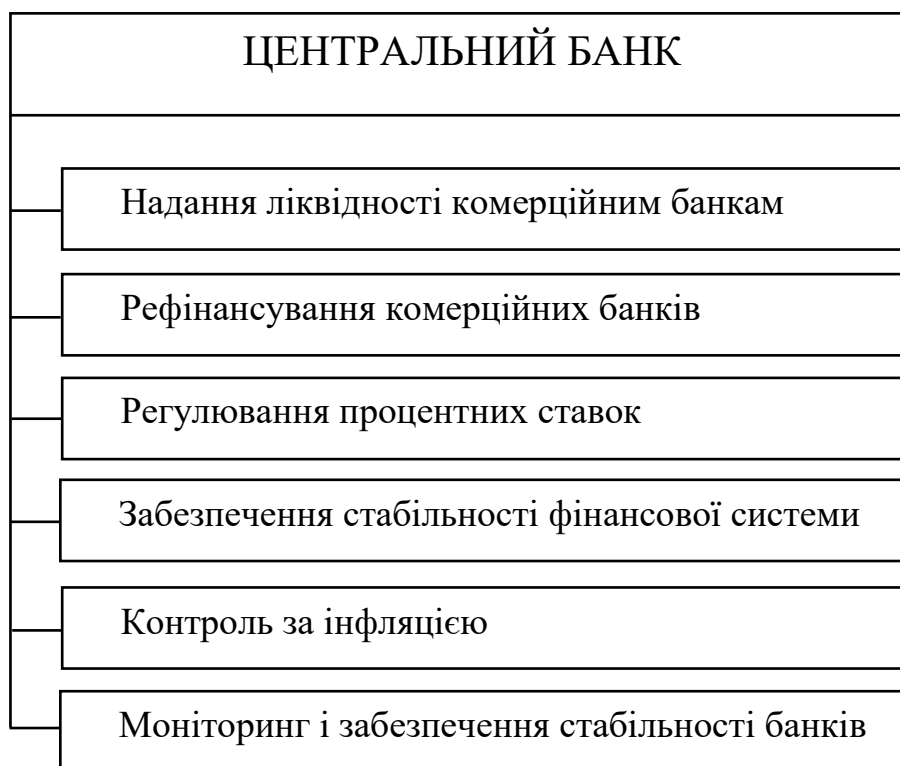

Рис. 1.1. Основні функції центрального банку в рефінансуванні

Центральний банк забезпечує ліквідність комерційним банкам через короткострокові кредити, що дозволяє банкам виконувати свої зобов'язання перед клієнтами, особливо у випадках тимчасових дефіцитів коштів. Ця функція центрального банку полягає в забезпеченні комерційних банків необхідними коштами, коли вони стикаються з тимчасовими дефіцитами ліквідності. Ліквідність – це здатність банку виконувати свої фінансові зобов'язання (наприклад, виплати за депозитами чи кредитами) без ризику для своєї стабільності [34]. Центральний банк є останньою інстанцією для надання ліквідності, коли інші джерела фінансування вже виснажені або недоступні.

Центральний банк може надавати комерційним банкам короткострокові кредити (зазвичай на термін від одного дня до кількох тижнів) для покриття тимчасових потреб у коштах. Ці кредити зазвичай надаються під низький відсоток, що стимулює банківську систему до швидкого повернення коштів.

Одним з основних інструментів для надання ліквідності є репо-операції (угоди з викупу цінних паперів). У разі недостатності коштів комерційні банки можуть продавати свої цінні папери центральному банку з умовою зворотного викупу за певний період. Це дозволяє банкам отримати готівку, яку вони можуть використовувати для покриття своїх потреб, при цьому зберігаючи свої активи [49].

Ломбардні кредити – це кредити, які надаються комерційним банкам під заставу цінних паперів або інших активів. Якщо банк не може знайти інших джерел фінансування, він може звернутися до центрального банку за ломбардним кредитом. Це один із основних способів для банків отримати доступ до ліквідності при відсутності іншої можливості залучити кошти.

Центральний банк може використовувати депозитні сертифікати, які є інструментами для залучення ліквідності від банків, коли є надмірне надходження коштів у банківську систему. Це допомагає підтримувати баланс ліквідності в економіці, оскільки комерційні банки можуть тимчасово розміщувати свої кошти в центральному банку, зберігаючи стабільність грошового обігу [55].

Коли комерційні банки стикаються з тимчасовими фінансовими труднощами або зниженням ліквідності, центральний банк може забезпечити необхідні кошти, що дозволяє банку уникнути банкрутства і продовжувати свою діяльність. За допомогою цієї функції центральний банк стабілізує банківську систему, запобігаючи паніці серед клієнтів, які можуть почати масово забирати свої депозити через побоювання щодо платоспроможності банку [56]. Центральний банк надає можливість комерційним банкам швидко отримати необхідну ліквідність без зайвих адміністративних процедур, що дозволяє банкам оперативного реагувати на зміни на ринку.

Отже, функція надання ліквідності є критично важливою для забезпечення стабільності фінансової системи та нормального функціонування банківської сфери в умовах різних економічних ситуацій.

Центральний банк надає кредити комерційним банкам, які мають недостатню кількість коштів для забезпечення своїх операцій. Це відбувається через рефінансування комерційних банків [50].

Рефінансування комерційних банків центральним банком є важливою функцією, що забезпечує ліквідність в банківській системі. Це означає, що коли комерційні банки стикаються з тимчасовими труднощами щодо виконання своїх зобов'язань або потребують додаткових коштів для фінансування своїх операцій, вони можуть звернутися до центрального банку за допомогою.

Репооперації (операції «купівля з зобов'язанням зворотного продажу») Repoоперації є одним з основних інструментів, за допомогою яких центральний банк надає ліквідність комерційним банкам. У цих операціях банк продає цінні папери (наприклад, державні облігації) центральному банку з умовою їх викупу назад через певний період за фіксованою ціною. Repoоперації є короткостроковими і використовуються для забезпечення тимчасової ліквідності. Центральний банк може проводити repoоперації як для стабільності банківської системи, так і для управління грошовою масою в обігу [37].

Ломбардні кредити – це кредити, які центральний банк надає комерційним банкам під заставу різних активів, таких як державні цінні папери, зобов'язання

уряду або інші фінансові інструменти. Ломбардне кредитування, як правило, є більш довгостроковим, ніж репооперації, і може використовуватися банками, коли вони потребують стабільнішої ліквідності. Центральний банк визначає умови для ломбардних кредитів, включаючи ставку і тип застави, що дозволяє забезпечити мінімальні ризики для фінансової системи [25].

Центральний банк також може відкривати кредитні лінії для комерційних банків, що дозволяє їм в будь-який час звертатися за додатковими коштами. Ці лінії можуть бути різних видів – від короткострокових до довгострокових, в залежності від потреби банку. У деяких випадках центральний банк проводить валютні операції для забезпечення ліквідності в іноземній валюті, що важливо для банків, які мають зобов'язання в іноземних валютах.

Центральний банк може застосовувати дисконтні операції для рефінансування комерційних банків. Це передбачає викуп центральним банком комерційними банками раніше виданих векселів або інших боргових зобов'язань за зниженою ціною. Різниця між номіналом та ціною викупу є вартістю кредиту для комерційного банку.

Комерційні банки можуть звертатися до центрального банку за терміновими позиками, використовуючи засоби, такі як облікові операції. Центральний банк визначає ставку, за якою банки можуть отримати фінансування на певний термін. Облікова ставка є основним орієнтиром для визначення вартості кредитів в банківській системі [22].

Мета рефінансування полягає в забезпеченні стабільності банківської системи, підтримці економічної стабільності та управлінні грошовою масою в державі.

Рефінансування допомагає уникнути дефіциту ліквідності, який може призвести до проблем у виконанні банками своїх зобов'язань. Це важливо для підтримки довіри до банків та забезпечення нормального функціонування фінансової системи [12].

Коли економіка зазнає труднощів (наприклад, під час фінансової кризи), центральний банк може використовувати рефінансування для зниження фінансових ризиків і сприяння економічному зростанню.

Операції з рефінансування дозволяють центральному банку регулювати рівень ліквідності в економіці, що важливо для контролю інфляції і підтримки стабільності національної валюти [58].

Таким чином, рефінансування комерційних банків через центральний банк є важливим інструментом для забезпечення стабільності та функціонування банківської системи, а також для підтримки загальної економічної стабільності в країні.

Центральний банк встановлює облікову ставку, яка є орієнтиром для банків у визначенні вартості позик. Це безпосередньо впливає на умови рефінансування комерційних банків і може використовуватись для впливу на економічну ситуацію:

Регулювання процентних ставок – одна з основних функцій центрального банку в рефінансуванні, що має значний вплив на економіку та фінансову систему країни. Центральний банк встановлює облікову ставку, яка є орієнтиром для банків у визначенні вартості позик. Зміна цієї ставки впливає на вартість кредитів для комерційних банків, а через них – на умови кредитування для підприємств і споживачів [10].

Облікова ставка – це ставка, за якою центральний банк надає кредити комерційним банкам. Вона є одним з основних інструментів монетарної політики. Коли центральний банк змінює облікову ставку, він, по суті, впливає на вартість фінансування для комерційних банків. Якщо центральний банк підвищує облікову ставку, комерційні банки повинні платити більше за позики, що вони отримують від центрального банку, і, відповідно, підвищується вартість кредитів для кінцевих споживачів (підприємств, домогосподарств). Якщо ставка знижується, банки можуть отримувати дешевше фінансування, що дозволяє знизити вартість кредитів для підприємств та населення [5].

Облікова ставка центрального банку впливає на процентні ставки по кредитах, що надаються комерційними банками своїм клієнтам. Наприклад, з

підвищенням облікової ставки банкам стає дорожче позичати у центрального банку, і вони перекладають ці витрати на своїх позичальників, підвищуючи відсоткові ставки по кредитах.

Процентні ставки також є важливим інструментом для боротьби з інфляцією. Підвищення облікової ставки зазвичай допомагає знизити інфляцію, оскільки дорожчі кредити обмежують споживчий попит і зменшують економічну активність. У свою чергу, зниження ставки може стимулювати попит, інвестиції та виробництво, що допомагає у разі дефляції або економічного спаду [2].

Центральний банк встановлює не лише облікову ставку, але й процентні ставки за іншими операціями рефінансування, такими як репо-операції та ломбардні кредити. Зміна цих ставок прямо впливає на вартість позик для комерційних банків, що також коригує їхні кредитні умови для кінцевих споживачів.

Зміна облікової ставки може також впливати на ліквідність банківської системи. Якщо ставки високі, банки можуть бути менш схильні до кредитування, оскільки вартість запозичення стає високою. Це може призвести до зниження грошової маси в обігу та обмеження економічної активності. Водночас, коли ставки низькі, банки можуть охочіше надавати кредити, що призводить до збільшення ліквідності та активізації економічної діяльності [3].

Підвищення ставки може допомогти знизити інфляційний тиск, обмеживши попит і зменшивши грошову масу в обігу. Зниження ставки сприяє зростанню попиту на кредити, що стимулює інвестиції та споживчі витрати, особливо в умовах економічного спаду. Процентні ставки, встановлені центральним банком, є орієнтиром для вартості позик у комерційних банках, що безпосередньо впливає на кредитну доступність для населення та бізнесу.

Отже, регулювання процентних ставок є одним з основних інструментів центрального банку для досягнення макроекономічних цілей, таких як контроль за інфляцією, підтримка стабільності фінансової системи і забезпечення здорового економічного зростання.

Центральний банк може застосовувати політику рефінансування для забезпечення стабільності фінансової системи, особливо в умовах економічних криз або фінансових потрясінь, коли комерційні банки мають потребу в додаткових коштах для збереження своєї платоспроможності. Однією з основних функцій центрального банку в системі рефінансування є забезпечення стабільності фінансової системи країни. Це важлива роль, оскільки банківська система є основним інститутом, який підтримує обіг грошей, здійснює кредитування та виконання фінансових операцій [4].

У випадках фінансових криз або стресових ситуацій на фінансових ринках (наприклад, при банкрутствах великих банків або системних шоках), центральний банк може застосовувати рефінансування як механізм для підтримки ліквідності в банківській системі. Це дозволяє забезпечити тимчасову ліквідність для банків, які можуть бути на межі дефолту через тимчасову нестачу готівки або неможливість отримати фінансування на ринках та забезпечити стабільність валютного курсу та уникнути паніки на фінансових ринках, особливо якщо криза викликає відтік капіталу або спекуляції проти національної валюти [17].

Центральний банк виконує роль гаранта стабільності, надаючи кредити комерційним банкам у важкі часи. Це допомагає підтримувати довіру до банківської системи, оскільки банки, знаючи, що можуть отримати підтримку від центрального банку, менш схильні до панічних дій або швидкої ліквідації активів для отримання готівки.

Центральний банк може активно контролювати рівень ліквідності в банківській системі. Якщо в банках спостерігається дефіцит ліквідності (наприклад, через неочікувані витрати або зниження депозитів), центральний банк може застосувати рефінансування для надання необхідних коштів, щоб забезпечити нормальне функціонування банківської системи [13].

Під час економічних спадів або підвищених фінансових ризиків центральний банк через рефінансування може забезпечити підтримку фінансово слабких банків. Це дозволяє банкам зберегти свою платоспроможність і уникнути

дефолту, що могло б спричинити ланцюгову реакцію проблем в інших банках або всій економіці.

Центральний банк може застосовувати різні інструменти для підтримки стабільності, такі як [58]:

- дисконтні вікна – надання короткострокових кредитів банкам під забезпечення;

- репооперації – кредитування під заставу цінних паперів, що дозволяє комерційним банкам швидко отримувати ліквідність при необхідності;

- введення спеціальних кредитних ліній для банків, які потрапляють у складну фінансову ситуацію, але мають високий кредитний рейтинг.

Центральний банк за допомогою рефінансування контролює доступність кредитів у різних економічних ситуаціях. У періоди економічного спаду або фінансової нестабільності він може забезпечити легший доступ до фінансування для банків, щоб стимулювати кредитування економіки та заохочувати споживчий попит. У протилежному випадку, під час інфляційних ризиків, центральний банк може обмежити рефінансування для зменшення обсягу кредитів і контролювати зростання інфляції.

Центральний банк забезпечує стабільність фінансової системи через механізми рефінансування, активно впливаючи на ліквідність та платоспроможність банків. Це важлива роль, яка допомагає уникати фінансових криз, підтримує довіру до банківської системи та сприяє загальній економічній стабільності [11].

Центральний банк через рефінансування регулює грошову масу в обігу, що дозволяє впливати на рівень інфляції. Контролюючи ліквідність у банківській системі, центральний банк може сприяти досягненню економічних цілей. Контроль за інфляцією є однією з основних функцій центрального банку, оскільки стабільність цін має вирішальне значення для економічного зростання та добробуту населення. Центральний банк через рефінансування активно впливає на рівень інфляції, використовуючи різні інструменти монетарної політики [46].

Центральний банк може регулювати обсяг ліквідності в банківській системі через надання або обмеження доступу до рефінансування для комерційних банків. Це безпосередньо впливає на доступність кредитів для підприємств та домогосподарств, а отже, і на рівень споживчих витрат і інвестицій. Якщо інфляція зростає, центральний банк може обмежити надання кредитів, підвищивши процентні ставки або обмеживши доступ до рефінансування, що призведе до зниження споживчого попиту та зменшення інфляційного тиску. Якщо інфляція надмірно низька або дефляція є проблемою, центральний банк може збільшити обсяг рефінансування, що дозволить банкам збільшити кредитування та стимулювати економічну активність [23].

Центральний банк встановлює облікову ставку, яка є орієнтиром для комерційних банків. Коли облікова ставка змінюється, це впливає на вартість грошей на ринку, що прямо відображається на процентних ставках, які банки пропонують своїм клієнтам. Цей інструмент є основним для регулювання інфляції. Підвищення облікової ставки робить кредити дорожчими, що обмежує попит на позики, а також скорочує кількість грошей в обігу. Це допомагає знизити інфляцію. Зниження облікової ставки робить кредити доступнішими, що сприяє зростанню попиту на товари та послуги, збільшуючи економічну активність і, в разі необхідності, допомагає підвищити інфляцію до бажаного рівня.

Центральний банк може використовувати інструменти рефінансування для коригування обсягів грошової маси в економіці. Репооперації угоди, при яких центральний банк надає кредити банкам під заставу цінних паперів. Вони можуть використовуватися для швидкої корекції рівня ліквідності в банківській системі, що прямо впливає на рівень інфляції. Центральний банк надає кредити комерційним банкам під заставу цінних паперів, що дозволяє підтримувати стабільність банківської системи, але також може бути використано для регулювання грошової маси і боротьби з інфляцією [60].

Центральний банк використовує рефінансування для підтримки стабільності економіки, впливаючи на процентні ставки, що в свою чергу визначають вартість кредитів для комерційних банків. Кредити з високими відсотковими ставками

можуть обмежити зростання попиту на споживчі товари та послуги, що сприяє зниженню інфляційного тиску.

Контроль за інфляцією через рефінансування є важливим інструментом, яким центральний банк керує економічною стабільністю. Зміни в умовах рефінансування допомагають регулювати ліквідність банківської системи, впливають на доступність кредитів для підприємств і споживачів, а також можуть коригувати рівень інфляції в межах бажаних економічних цілей [60].

Центральний банк здійснює моніторинг діяльності комерційних банків, щоб забезпечити, що вони мають достатній рівень капіталу і ліквідності для виконання своїх зобов'язань, що в свою чергу підтримує ефективність системи рефінансування.

Центральний банк здійснює важливу роль у моніторингу та забезпеченні стабільності банківської системи, оскільки від цього залежить фінансова стійкість всього економічного середовища. Його завдання полягають у контролі за тим, щоб комерційні банки були здатні виконувати свої зобов'язання, зберігали платоспроможність і мали необхідний рівень ліквідності [58].

Центральний банк стежить за тим, щоб комерційні банки дотримувались мінімальних вимог до капіталу. Це дозволяє забезпечити фінансову стійкість банків і уникнути ситуацій, коли банк може опинитися на межі банкрутства через недостатній капітал для покриття своїх ризиків. Стандартом є дотримання показника капіталу першого рівня (Tier 1 capital), що свідчить про надійність банку.

Центральний банк моніторить ліквідність комерційних банків, щоб переконатися, що вони мають достатньо активів для покриття своїх короткострокових зобов'язань. Для цього застосовуються нормативи ліквідності, такі як коефіцієнт ліквідності або коефіцієнт достатності капіталу, що забезпечують нормальну роботу банків [61].

Центральний банк проводить аналіз ризиків, з якими стикаються банки, таких як кредитний, процентний, валютний та операційний ризики. Це дає змогу вчасно виявляти потенційні проблеми, які можуть вплинути на стабільність

банківської системи, і приймати відповідні заходи для їх мінімізації. Центральний банк здійснює регулярні перевірки та аудит діяльності банків для того, щоб оцінити їх фінансовий стан, відповідність нормам і стандартам. Це включає перевірки бухгалтерії, управління ризиками, наявність запасів ліквідних активів та оцінку якості кредитного портфеля [61].

Центральний банк реагує на ознаки можливих фінансових криз чи банківських проблем, вчасно застосовуючи превентивні заходи. Це може включати підвищення вимог до резервів, запровадження додаткових контрольних механізмів або навіть тимчасові заходи щодо обмеження певних операцій у банківській системі.

Через систему рефінансування центральний банк може стимулювати банки до дотримання здорової фінансової дисципліни. Наприклад, встановлення високих ставок за кредитами рефінансування може змусити банки ефективніше управляти своїми активами та пасивами, а також зменшити рівень ризику в їхній діяльності.

Центральний банк формує політику, спрямовану на забезпечення стабільності всієї фінансової системи. Це включає розробку інструментів для управління кризовими ситуаціями, такі як системи захисту депозитів, механізми взаємодії з іншими державними установами в умовах фінансових труднощів, а також впровадження методів нагляду за системно важливими банками [62].

Центральний банк також зобов'язаний забезпечити прозорість діяльності банків, регулярно публікуючи звіти про їх фінансовий стан, рівень ліквідності та інші важливі показники. Це зміцнює довіру до банківської системи з боку як інвесторів, так і клієнтів, знижуючи ймовірність фінансових панік або масових відтоків коштів з банків.

Моніторинг і забезпечення стабільності банків є однією з основних функцій центрального банку, оскільки від цього залежить здатність банків виконувати свої зобов'язання, підтримувати ліквідність та стабільність економіки в цілому. Своїми діями центральний банк знижує ризики фінансових криз і банківських неплатежів, що має вирішальне значення для збереження економічної стабільності в країні [6].

Таким чином, центральний банк є важливим учасником системи рефінансування, що впливає на стабільність економіки та забезпечує нормальне функціонування фінансової системи.

Ліквідність банку – це здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання, забезпечуючи достатній обсяг активів, які можна швидко та без значних втрат конвертувати в гроші. Вона є важливим елементом фінансової стабільності банківської системи, оскільки дозволяє банкам зберігати здатність здійснювати операції з клієнтами та підтримувати фінансову систему в цілому.

Короткострокова ліквідність – це здатність банку покривати свої короткострокові зобов'язання, використовуючи короткострокові активи, наприклад, гроші або інші активи, які можуть бути швидко продані чи переведені в готівку.

Довгострокова ліквідність – здатність банку покривати зобов'язання в більш віддаленій перспективі, що передбачає використання менш ліквідних, але стабільніших активів [62].

Ліквідність дозволяє банку витримувати тимчасові фінансові труднощі та уникати дефолтів, що може призвести до фінансової кризи. Ліквідність є ключовим елементом захисту банків від ліквідних шоків – раптових, непередбачених ситуацій, коли на банк або фінансову систему загалом виникає великий тиск, пов'язаний з необхідністю здійснення значних грошових виплат, але немає достатньо ліквідних активів для їх покриття.

Ліквідність дозволяє банкам мати в запасі достатній обсяг активів, які можуть бути швидко конвертовані в готівку або інші ліквідні форми. Це особливо важливо, коли виникають раптові потреби в коштах, наприклад, у разі великої кількості запитів на зняття депозитів (що може статися в умовах фінансової нестабільності або економічних труднощів) [9].

Високий рівень ліквідності дозволяє банкам продовжувати виконувати свої щоденні операції навіть під час фінансових потрясінь. Наприклад, при тимчасовому відтоку коштів або коливаннях на ринку, банк може оперативно

задовольняти свої зобов'язання, що запобігає посиленню економічної нестабільності.

Задоволення вимог ліквідності є важливим інструментом для управління ризиками в умовах фінансової нестабільності. Банк, який має достатньо ліквідних активів, здатний знижувати ризики, пов'язані з різкими коливаннями на ринках або іншими несприятливими подіями, що можуть призвести до стресових ситуацій.

Ліквідність допомагає зберігати довіру вкладників і інвесторів у стабільність банків та банківської системи загалом. Якщо банк демонструє здатність своєчасно виконувати зобов'язання навіть під час фінансових потрясінь, це зменшує ймовірність паніки серед клієнтів і допомагає уникнути ефекту «заморожування» активів або масових відтоків депозитів [15].

У випадку відсутності належного рівня ліквідності, навіть тимчасова нестабільність може призвести до серйозних проблем, таких як банкрутства, що може поширитися і на інші фінансові установи, спричиняючи системну кризу. Тому ліквідність є важливим елементом для забезпечення стабільності не лише окремих банків, але й фінансової системи в цілому.

Банк, який має достатню ліквідність, здатний своєчасно виплачувати депозити, кредити та інші зобов'язання, що підтримує довіру клієнтів. Ліквідність банку безпосередньо впливає на його здатність виконувати свої зобов'язання перед клієнтами, що є критично важливим для підтримки довіри до банківської системи та збереження фінансової стабільності. Банк може мати різноманітні зобов'язання перед різними сторонами. Одним з основних зобов'язань банку є повернення коштів своїм вкладникам. Якщо банк має достатній рівень ліквідності, він може без затримок забезпечити виплату депозитів за запитом клієнтів, що сприяє збереженню їхньої довіри. Відсутність ліквідності, навпаки, може призвести до того, що банк не зможе вчасно здійснити ці виплати, що часто викликає паніку серед вкладників і може спричинити відтік капіталу [7].

Банк також має зобов'язання перед іншими фінансовими установами або партнерами. Він повинен мати достатньо ліквідних активів, щоб своєчасно

погашати свої борги та виконувати зобов'язання, зокрема, щодо позик. Недостатність ліквідності може призвести до неплатоспроможності банку, що, в свою чергу, може викликати негативний ефект на інші банки та фінансові інститути, створюючи загрозу для стабільності фінансової системи в цілому.

Банк укладає різні договори (наприклад, зі страхування, кредитування чи інвестицій), що передбачають регулярні виплати або зворотні відрахування. Якщо банк не має достатньо ліквідних активів, він може не виконати ці зобов'язання, що може призвести до юридичних наслідків та негативно вплинути на його репутацію.

Ліквідність також важлива для того, щоб клієнти відчували себе впевнено при здійсненні операцій з банком. Якщо клієнти бачать, що банк може своєчасно виконувати зобов'язання, це зміцнює довіру до нього і стимулює подальші інвестиції та депозити [14].

Отже, для фінансової стабільності критично важливо, щоб банки мали належний рівень ліквідності, оскільки це гарантує виконання їхніх зобов'язань перед клієнтами та партнерами, зберігаючи стабільність фінансової системи.

Недостатня ліквідність може спричинити паніку серед вкладників, коли вони масово починають забирати свої гроші, що може призвести до банкрутства. Фінансова паніка може виникнути, коли велика кількість вкладників або інвесторів одночасно намагається вивести свої гроші з банків через побоювання щодо їх стабільності. Ліквідність банків є ключовим фактором, який допомагає уникнути або пом'якшити наслідки такої паніки. Коли банк має достатню ліквідність, це підвищує довіру до його стабільності, оскільки клієнти вірять, що вони зможуть вивести свої кошти в будь-який час. Якщо банку не вистачає ліквідності, він не може виконати всі запити клієнтів, що може спричинити паніку серед вкладників.

В умовах фінансової нестабільності або економічної кризи вкладники можуть почати масово забирати свої депозити з банків, побоюючись, що їх кошти можуть бути втрачені. Якщо банк має високу ліквідність, він здатний виконати ці запити без негативних наслідків для своєї діяльності. Якщо ж ліквідність низька,

це може призвести до банкрутства банку. Коли один банк зазнає фінансових труднощів через низьку ліквідність, інші банки можуть бути також під загрозою, оскільки вкладники починають панічно виводити свої гроші з усієї банківської системи. Це може призвести до системної фінансової кризи, де великі фінансові установи стають нестабільними через взаємозалежність між банками [16]. Наявність достатньої ліквідності у банках допомагає знизити ризики такого ефекту.

У разі, якщо паніка поширюється на всю банківську систему, центральний банк може надати банкам екстрену ліквідність через короткострокові кредити або інші інструменти. Це дозволяє уникнути масового дефолту банків та відновити стабільність. Проте, щоб запобігти паніці, банки повинні мати певний рівень ліквідності, щоб не залежати від зовнішньої допомоги в критичних ситуаціях [25].

Таким чином, ліквідність є важливим інструментом для запобігання фінансовим кризам і паніці, оскільки забезпечує стабільність банків і допомагає підтримати довіру вкладників до банківської системи в цілому.

Національні банки використовують ліквідність як інструмент для контролю за економікою. Надмірна ліквідність може спричинити інфляцію, а її нестача – дефляцію. Ліквідність є важливим інструментом в руках центральних банків для реалізації монетарної політики, оскільки вона безпосередньо впливає на рівень економічної активності та загальний стан економіки. Центральний банк може використовувати ліквідність як засіб для досягнення таких макроекономічних цілей, як стабільність цін, забезпечення повної зайнятості та сприяння стійкому економічному зростанню [59].

Центральні банки мають можливість впливати на ліквідність банківської системи через інструменти монетарної політики, такі як зміни облікової ставки, операції на відкритому ринку (купівля-продаж державних облігацій) та вимоги до резервів. Коли центральний банк надає банкам більше ліквідності (наприклад, знижує облікову ставку або здійснює покупку цінних паперів), це може стимулювати кредитування та інвестиції, що призводить до зростання економічної активності. Однак надмірна ліквідність може призвести до інфляції, оскільки

більше грошей в обігу означає підвищення попиту на товари та послуги. Коли центральний банк хоче стримати інфляцію, він може знизити ліквідність, наприклад, підвищуючи облікову ставку або продавати державні облигації. Це зменшує кількість грошей в обігу, що може охолоджувати економіку та знижувати темпи інфляції [41].

Належний рівень ліквідності в банківській системі також допомагає уникнути ситуацій, які можуть загрожувати фінансовій стабільності. Наприклад, у випадку фінансової кризи чи економічного шоку центральний банк може вжити заходів, щоб надати банкам достатньо ліквідності для виконання їхніх зобов'язань. Це допомагає запобігти паніці серед вкладників і забезпечує безперервність функціонування фінансової системи [41].

Ліквідність також є важливим сигналом для центральних банків щодо стану економіки. Наприклад, низька ліквідність у банківській системі може свідчити про проблеми у фінансовому секторі, що може вимагати коригування монетарної політики. З іншого боку, надлишок ліквідності може вказувати на високий рівень кредитування та ризику інфляції, що потребує своєчасного коригування.

Загалом, ліквідність є важливим інструментом для центральних банків для досягнення цілей монетарної політики, а її управління відіграє ключову роль у забезпеченні економічної та фінансової стабільності. Забезпечення належного рівня ліквідності є одним з головних завдань банків і регулюючих органів для підтримки стабільності банківської системи [45].

Основні індикатори ліквідності банківської системи показані в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Основні індикатори ліквідності банківської системи

Назва індикатора	Зміст індикаторів
1	2
Коефіцієнт ліквідності	показує відношення ліквідних активів до зобов'язань банку. Дозволяє оцінити здатність банку виконувати свої фінансові зобов'язання
Коефіцієнт поточної ліквідності	показує, яку частину зобов'язань банк може погасити за рахунок короткострокових активів. Зазвичай має бути більшим за 1.

Резерви ліквідності	показує грошові резерви або високоліквідні активи, які банк може швидко використати для покриття своїх зобов'язань у разі потреби
Коефіцієнт швидкої ліквідності	показує здатність банку покривати свої короткострокові зобов'язання за рахунок найбільш ліквідних активів (не враховуючи запасів і менш ліквідних активів)
Чисті ліквідні активи	показує різницю між ліквідними активами та зобов'язаннями, що повинні бути виконані в короткостроковому періоді
Коефіцієнт резервування	показує частку резервних коштів у загальних активах банку, що забезпечує ліквідність у разі непередбачених ситуацій

Індикатори зазначені в табл. 1.1 допомагають моніторити стан ліквідності банків та запобігати фінансовим труднощам через недостачу ліквідних активів [53].

Ліквідність банку визначається його здатністю своєчасно виконувати зобов'язання перед вкладниками та іншими контрагентами. На ліквідність банку впливає низка чинників:

1. Структура активів – наявність ліквідних активів (наприклад, гроші, короткострокові державні облігації) дозволяє швидко покривати зобов'язання та їх якість, якщо активи низької якості (необоротні чи низькорозпоряджувані), це може знизити ліквідність.

2. Структура пасивів – терміновість зобов'язань коли банк має значну частку короткострокових зобов'язань (депозити, кредити), це підвищує ризик ліквідності та наявність різноманітних джерел дозволяє уникнути залежності від одного виду фінансування.

3. Капітальна структура – високий рівень власного капіталу дозволяє банку бути більш стійким до коливань ліквідності.

4. Загальний фінансовий стан банку, показники прибутковості та ефективності управління можуть впливати на здатність банку залучати додаткові ресурси в разі необхідності.

5. Макроекономічні умови. Загальний рівень інфляції, процентні ставки та інші економічні фактори можуть впливати на вартість активів та вартість залучення коштів. Економічна стабільність – у часи економічної нестабільності банки можуть стикатися з проблемами ліквідності через зниження довіри клієнтів.

6. Регулювання і нагляд. Центральні банки та регулятори встановлюють мінімальні вимоги до ліквідності банків (наприклад, ліквідні коефіцієнти, резерви на рахунках).

7. Управлінська політика – ефективне управління ліквідністю, включаючи планування та моніторинг ліквідності, також має вирішальне значення.

8. Репутація банку, негативна інформація про фінансовий стан чи погані новини можуть призвести до втрати довіри клієнтів та, як наслідок, до відтоку депозитів [50].

Усі ці фактори взаємодіють, і ефективне управління ними дозволяє банку зберігати достатній рівень ліквідності для виконання своїх зобов'язань.

Інструменти рефінансування використовуються центральними банками для забезпечення ліквідності в банківській системі (позики, операції РЕПО, свопи, операції з дохідними інструментами та операції з депозитами)

Позики – це кошти, які центральний банк надає комерційним банкам на певний строк під забезпечення (наприклад, під заставу цінних паперів). Позики можуть бути короткостроковими (на добу або кілька днів) і довгостроковими. Вони можуть бути надані під різні процентні ставки, що часто використовуються для регулювання грошово-кредитної політики [62].

Операції РЕПО (від англ. Repurchase Agreement) – це операції, за яких комерційний банк продає центральному банку цінні папери з обов'язком їх зворотного викупу через певний час. Цей інструмент використовується для короткострокового рефінансування. Центральний банк таким чином надає ліквідність, а банк отримує грошові кошти, при цьому цінні папери залишаються у його власності [26].

Свопи – це угоди, при яких центральний банк обмінює валюти або ліквідність між різними валютними системами. Наприклад, валютні свопи можуть

бути використані для підтримки стабільності на валютному ринку. Вони можуть бути корисні в умовах фінансової нестабільності або для задоволення тимчасових потреб у валютах.

Операції з дохідними інструментами (наприклад, облігації). Центральний банк може продавати або купувати облігації для впливу на ліквідність в економіці. Операції з облігаціями використовуються для керування процентними ставками та підтримки стабільності фінансової системи [26].

Операції з депозитами – центральні банки можуть здійснювати операції з депозитами, де комерційні банки розміщують кошти на депозитах, щоб керувати ліквідністю та забезпечити підтримку ставок на міжбанківському ринку.

Кожен з цих інструментів має свої особливості в залежності від стратегії центрального банку та стану економіки.

Методи управління ліквідністю можна поділити на адміністративні та ринкові підходи в залежності від способу впливу на фінансові потоки і ліквідність підприємства (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Методи управління ліквідністю

Адміністративні підходи – ці методи передбачають використання внутрішніх механізмів і процедур для контролю ліквідності підприємства. Планування грошових потоків – оперативне планування надходжень та витрат грошових коштів для забезпечення ліквідності на кожен період. Це дозволяє мінімізувати ризик виникнення дефіциту коштів. Контроль дебіторської та кредиторської заборгованості – активне управління термінами погашення заборгованості, як дебіторської, так і кредиторської, дозволяє покращити ліквідність шляхом прискорення надходження коштів і зменшення затримок у розрахунках [16]. Управління запасами – контроль за рівнем запасів та їх оборотністю. Мінімізація надлишкових запасів дозволяє звільнити ліквідні кошти, які можуть бути використані для інших потреб. Обмеження витрат – раціоналізація витрат на постійні та змінні потреби підприємства, що дозволяє зберігати ліквідність.

Ринкові підходи ці методи передбачають використання зовнішніх ринкових інструментів для досягнення ліквідності підприємства: Кредитування – використання короткострокових або довгострокових кредитів для підтримки ліквідності підприємства. Це може бути як банківський кредит, так і використання лінії кредиту. Фінансові інструменти – використання ринкових інструментів, таких як векселі, облігації, депозитні сертифікати, які дозволяють залучати необхідні кошти від зовнішніх інвесторів [16]. Продаж або лізинг частини активів підприємства для отримання додаткових ліквідних коштів. Операції на грошовому ринку – використання короткострокових фінансових інструментів, таких як депозитні сертифікати чи репо-угоди, для залучення коштів.

Адміністративні підходи зазвичай є більш проактивними і мають на меті запобігання проблемам з ліквідністю шляхом контролю внутрішніх процесів, тоді як ринкові підходи орієнтовані на залучення зовнішніх фінансових ресурсів через ринок. Однак у більшості випадків підприємства використовують комбінацію цих методів для забезпечення стабільної ліквідності [28].

Регулювання ліквідності через монетарну політику центрального банку має на меті вплив на обсяг грошей, що перебувають в обігу, для стабілізації економіки,

контролю інфляції та підтримки економічного зростання. Центральний банк використовує різні інструменти для управління ліквідністю (рис. 1.3).

Операції на відкритому ринку є одним із ключових інструментів монетарної політики центрального банку, який використовується для регулювання ліквідності в економіці. Суть цього інструменту полягає у купівлі або продажу центральним банком державних цінних паперів на вторинному ринку. Коли центральний банк купує цінні папери, він фактично вливає гроші в банківську систему, збільшуючи ліквідність. Це дає змогу банкам активніше кредитувати бізнес і населення, що стимулює економічну активність. Навпаки, продаж цінних паперів зменшує кількість грошей у банківській системі, оскільки банки використовують свої резерви для їх купівлі.

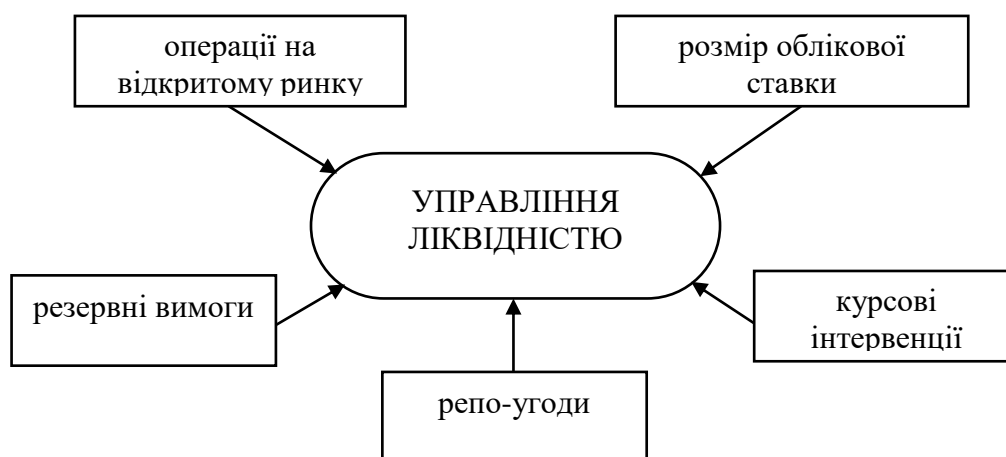

Рис.1.3. Інструменти для управління ліквідністю

Таким чином, ліквідність скорочується, що може стримувати кредитну активність і знижувати інфляційний тиск. Центральний банк ретельно планує обсяги та час проведення таких операцій, щоб досягти балансу між стимулюванням економічного зростання і підтриманням стабільного рівня інфляції. Операції на відкритому ринку є досить гнучким інструментом, що дозволяє швидко реагувати на зміни економічних умов, коригуючи обсяги грошей в обігу відповідно до поставлених макроекономічних цілей [42].

Облікова ставка є одним із ключових інструментів монетарної політики центрального банку, який використовується для регулювання ліквідності в економіці. Це ставка, за якою комерційні банки можуть отримувати

короткострокові кредити у центрального банку. Зміна облікової ставки впливає на вартість залучення коштів для банків, а отже, і на рівень кредитування та ліквідності в економіці загалом. Якщо центральний банк підвищує облікову ставку, вартість позик для банків зростає, що знижує їхню спроможність надавати кредити бізнесу і населенню. Це, у свою чергу, зменшує обсяг грошей в обігу, охолоджує попит і може сприяти зниженню інфляції. З іншого боку, зниження облікової ставки робить кредити дешевшими, стимулюючи банки до активнішого кредитування, що збільшує ліквідність і може сприяти економічному зростанню. Таким чином, зміна облікової ставки є ефективним механізмом для центрального банку в його прагненні підтримувати баланс між економічним зростанням і стримуванням інфляційних процесів [52].

Резервні вимоги є одним із ключових інструментів монетарної політики, що використовуються центральними банками для регулювання ліквідності в економіці. Цей механізм передбачає встановлення обов'язкових резервів, які комерційні банки зобов'язані тримати на рахунках у центральному банку. Величина таких резервів визначається як частка від загального обсягу депозитів банку. Коли центральний банк збільшує норму резервних вимог, комерційним банкам необхідно утримувати більшу кількість коштів у вигляді резервів, що зменшує їх можливості для кредитування та знижує ліквідність у фінансовій системі. Це зазвичай використовується для стримування інфляції, коли економіка «перегривається» через надмірне зростання кредитування. Навпаки, зниження резервних вимог дає змогу банкам спрямовувати більше ресурсів на кредитування, що збільшує ліквідність у системі та стимулює економічну активність. Цей захід зазвичай застосовується під час економічних спадів або у випадках, коли центральний банк прагне стимулювати економічне зростання. Таким чином, регулювання резервних вимог є потужним інструментом, який дозволяє центральному банку швидко впливати на обсяги ліквідності в економіці та забезпечувати її стабільний розвиток [52].

Репо-угоди є одним із важливих інструментів регулювання ліквідності, які використовує центральний банк. Суть цього механізму полягає в тому, що

центральный банк надає комерційним банкам короткострокові позики під заставу цінних паперів. Фактично це двостороння угода: комерційний банк продає цінні папери центральному банку з одночасним зобов'язанням викупити їх назад через певний період часу за заздалегідь обумовленою ціною. Такий підхід дозволяє банкам отримати необхідну ліквідність у короткі терміни, не розпродуючи свої активи остаточно. Репо-угоди вигідні обом сторонам: комерційні банки отримують доступ до коштів для підтримки своїх фінансових операцій, а центральний банк може оперативнo впливати на обсяг грошей в обігу. Якщо центральний банк хоче збільшити ліквідність, він активно купує цінні папери у банків (через репо-угоди), забезпечуючи їм доступ до додаткових коштів. Якщо ж потрібно обмежити ліквідність, центральний банк зменшує обсяги таких операцій або збільшує їхню вартість, роблячи репо-угоди менш вигідними. Таким чином, репо-угоди є гнучким і ефективним інструментом, що дозволяє швидко реагувати на зміни в економічній ситуації, підтримуючи стабільність банківської системи та забезпечуючи плавне функціонування фінансових ринків [61].

Курсові інтервенції є важливим інструментом центрального банку для регулювання ліквідності, особливо у відкритій економіці. Цей метод передбачає купівлю або продаж іноземної валюти на валютному ринку з метою впливу на обмінний курс національної валюти, що, у свою чергу, відображається на рівні ліквідності. Коли центральний банк купує іноземну валюту, він збільшує обсяг національної валюти в обігу, що підвищує ліквідність. Це може бути необхідно, наприклад, для стимулювання економічного зростання або запобігання дефляції. У протилежному випадку, коли центральний банк продає іноземну валюту, він вилучає з обігу частину національної валюти, зменшуючи ліквідність. Такий підхід зазвичай використовується для стримування інфляції або стабілізації валютного курсу в умовах надмірної девальвації. Курсові інтервенції також впливають на очікування учасників ринку, оскільки демонструють наміри центрального банку щодо підтримання стабільності національної валюти, що може додатково впливати на попит і пропозицію валюти та фінансову стабільність загалом [62].

Монетарна політика через ці інструменти дозволяє центральному банку коригувати рівень ліквідності в економіці, щоб забезпечити макроекономічну стабільність та досягти цілей інфляційного таргетування або економічного зростання.

Отже, рефінансування банків є важливим інструментом монетарної політики, який спрямований на забезпечення ліквідності банківської системи та підтримку стабільності фінансового ринку. Його економічна сутність полягає в наданні центральним банком короткострокових або середньострокових кредитів комерційним банкам під заставу високоліквідних активів. Це дозволяє банкам підтримувати належний рівень ліквідності для виконання своїх зобов'язань перед клієнтами та забезпечення кредитування реального сектору економіки. Основні функції рефінансування включають стабілізацію банківської системи, регулювання обсягів грошової маси, зниження вартості фінансових ресурсів для економіки та стимулювання економічного зростання. Таким чином, рефінансування є важливим механізмом, що забезпечує баланс між потребами банків та цілями державної монетарної політики.

Ліквідність банківської системи є ключовим елементом її стабільності та ефективності. Вона характеризує здатність банків виконувати свої зобов'язання перед вкладниками, кредиторами та іншими контрагентами своєчасно та в повному обсязі [57]. Природа ліквідності визначається балансом між короткостроковими активами, які легко конвертуються у гроші, та зобов'язаннями, що мають бути виконані в найближчому майбутньому. Ефективна оцінка ліквідності ґрунтується на таких параметрах, як коефіцієнти ліквідності (миттєвої, поточної та довгострокової), структура балансу банків та аналіз співвідношення активів і зобов'язань за строками їх погашення. Показники ліквідності дозволяють виявити потенційні ризики, пов'язані з дефіцитом грошових ресурсів, і забезпечити оперативну реакцію на зміни ринкової кон'юнктури. Таким чином, управління ліквідністю є важливим завданням як для окремих банків, так і для регуляторів, які мають забезпечити загальну фінансову стійкість системи [59].

Таким чином, рефінансування та регулювання ліквідності є важливими аспектами фінансової стабільності, які забезпечують належне функціонування банківської системи та економіки в цілому. Інструменти рефінансування, такі як операції на відкритому ринку, кредитні аукціони, облікові кредити та інші механізми надання ліквідності, дозволяють центральним банкам підтримувати оптимальний рівень грошової маси в економіці. Водночас методи регулювання ліквідності, зокрема встановлення резервних вимог, управління обліковими ставками та використання процентної політики, спрямовані на зменшення коливань на фінансових ринках, уникнення криз ліквідності та забезпечення довіри до банківської системи. Ефективність цих інструментів залежить від гнучкості центрального банку, макроекономічної ситуації та рівня фінансової інтеграції країни. Таким чином, збалансоване використання інструментів і методів регулювання ліквідності є критично важливим для забезпечення економічної стійкості та сприяння сталому розвитку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ РЕФІНАНСУВАННЯ ТА ЛІКВІДНОСТІ ПАТ АБ «УКРГАЗБАНК»

2.1 Досвід застосування інструментів рефінансування у банківській системі України

Стабільність банківської системи забезпечується комплексом інструментів, що використовуються центральними банками. Одним із таких інструментів є кредитування на випадок кризи. Тобто у разі загрози фінансовій стабільності центральний банк може виступати кредитором останньої інстанції, надаючи банкам короткострокову ліквідність.

Інструменти рефінансування вперше було застосовано НБУ в 1990-х роках після здобуття незалежності. Цей механізм є одним із ключових інструментів монетарної політики, який забезпечує банкам додаткові резерви для підтримки ліквідності. Зокрема, він активно використовувався в періоди фінансової нестабільності для пом'якшення впливу криз, таких як гіперінфляція початку 1990-х років або криза 1997-1998 років, які значно вплинули на економіку України (додаток А). Цей інструмент постійно вдосконалювався разом зі змінами в банківській системі країни та макроекономічною політикою НБУ.

Ще один ключовий етап використання інструменту рефінансування в Україні відбувся під час фінансової кризи 2008-2009 років (додаток А). У цей період НБУ активно використовував механізм рефінансування для підтримки ліквідності банків, які опинилися в складному фінансовому становищі через відтік депозитів і замороження кредитних ринків. Цей інструмент допоміг стабілізувати банківську систему, зберегти платоспроможність ключових фінансових установ і уникнути колапсу банківського сектору. Водночас у ті роки рефінансування зазнало критики через можливість його використання для спекулятивних операцій, що викликало необхідність посилення контролю з боку НБУ у наступні роки.

Наступний важливий етап застосування інструменту рефінансування в Україні відбувся під час кризи 2014-2015 років, спричиненої геополітичною напругою та економічною рецесією (додаток А). У цей період Україна зіткнулася зі значними фінансовими викликами, включаючи девальвацію гривні, скорочення ВВП, втрату економічних ресурсів через анексію Криму та військові дії на Донбасі. У цих умовах банківський сектор постраждав від значного відтоку депозитів, падіння довіри вкладників і зростання частки проблемних кредитів [6, 52]. Для запобігання краху фінансової системи НБУ активно застосовував механізм рефінансування, щоб забезпечити ліквідність банків.

НБУ видав комерційним банкам мільярди гривень коротко- та довгострокового рефінансування. Це допомогло зберегти функціонування банківського сектора, але викликало серйозну критику через те, що частина отриманих коштів використовувалася на інші цілі, наприклад, спекуляції на валютному ринку [6]. Деякі банки зловживали отриманими коштами, що призвело до підозр у корупції та недбалості з боку керівників банків і регулятора.

У відповідь на ці виклики НБУ почав посилювати контроль за рефінансуванням. Було впроваджено жорсткіші вимоги до банків, які отримували ці кошти, і збільшено прозорість процедур. Крім того, регулятор розпочав масштабне очищення банківської системи, що включало виведення з ринку проблемних і недобросовісних установ. Це стало переломним моментом у підходах до використання цього інструменту в Україні, зробивши його більш контрольованим та ефективним для підтримки стабільності банківської системи.

У 2022 році початок повномасштабного військового вторгнення росії в Україну створив надзвичайні виклики для фінансової системи країни. У цей період НБУ активізував використання інструменту рефінансування, щоб забезпечити ліквідність банків і стабільність банківської системи (табл. 2.1). В умовах кризи банки стикнулися зі значними втратами, зокрема через відтік депозитів, зростання проблемних кредитів і руйнування інфраструктури на тимчасово окупованих територіях.

Таблиця 2.1

**Результати проведення операцій НБУ з регулювання ліквідності банків
впродовж 2021-2024 років**

Період	загальні обсяги наданих коштів	через постійну лінію рефінансування (овернайт кредити)			через тендер із підтримання ліквідності банків		
		обсяг коштів	середньозваже на відсоткова ставка	к-сть банків	обсяг коштів	середньозваже на відсоткова ставка	к-сть банків
	млн. грн.	млн. грн.	%	од.	млн. грн.	%	од.
1 кв. 2021	29356,9	5309,5	7,08	48	23947,4	6,14	73
2 кв. 2021	33279,6	6235,0	7,79	8	27044,6	7,3	76
3 кв. 2021	13210,0	1081,0	8,75	6	8249,0	8,69	47
4 кв. 2021	15486,5	5114,5	9,8	28	14252,0	9,65	38
1 кв. 2022	149508,4	63932,0	10,9	59	85576,4	10,93	129
2 кв. 2022	29129,9	5291,9	16,2	50	23838,0	14,76	46
3 кв. 2022	185170,0	149342,0	27,0	96	35828,0	27,0	24
4 кв. 2022	12745,0	10466,0	27,0	28	2279,0	27,0	8
1 кв. 2023	240,0	50,0	27,0	1	190,0	27,0	2
2 кв. 2023	1,0	1,0	24,0	1	0	0	0
3 кв. 2023	1,9	1,9	24,0	2	0	0	0
4 кв. 2023	50,0	50,0	22,0	1	0	0	0
1 кв. 2024	250,0	250,0	19,5	2	0	0	0
2 кв. 2024	1,0	1,0	19,5	1	0	0	0
3 кв. 2024	2,0	2,0	17,0	2	0	0	0

Джерело: узагальнено за даними [38]

За даними таблиці 2.1 спостерігаються різкі зміни в 2021-2024 роках у загальних обсягах наданих коштів, що відображають реакцію НБУ на макроекономічні виклики, такі як військова агресія та економічна криза. У 2021 році інструменти регулювання ліквідності були стабільно використовуваними: загальні обсяги коливались між 13-33 млрд. грн., середньозважені ставки поступово зростали. Найбільше коштів було надано через тендери підтримання ліквідності, зокрема в 1 і 2 кварталах 2021 року, із залученням понад 70 банків.

Ситуація радикально змінилася у 2022 році через повномасштабне військове вторгнення. У 1 кварталі обсяг наданих коштів зріс до 149,5 млрд. грн., причому левову частку становили короткострокові овернайт-кредити (63,9 млрд. грн.). У 3 кварталі 2022 року обсяги рефінансування досягли піку – 185,2 млрд. грн., а ставки зросли до 27%, що відображало високі ризики і напружену економічну ситуацію.

Починаючи з 2023 року, обсяги операцій значно зменшилися. У 1 кварталі надано лише 240 млн. грн., а до кінця року обсяги становили від 1 до 50 млн. грн. Це свідчить про стабілізацію банківської системи та зменшення залежності банків від рефінансування (додаток Б). У 2024 році спостерігалася подальша стабілізація: кошти надавались у символічних обсягах (1-250 млн. грн.), а середньозважені ставки знизились до 17-19,5%. Це вказує на покращення ліквідності банківської системи та поступове відновлення економічної ситуації після кризового періоду.

Динаміка у структурі заборгованості банків перед НБУ у розрізі їх груп наведено на рисунку 2.1.

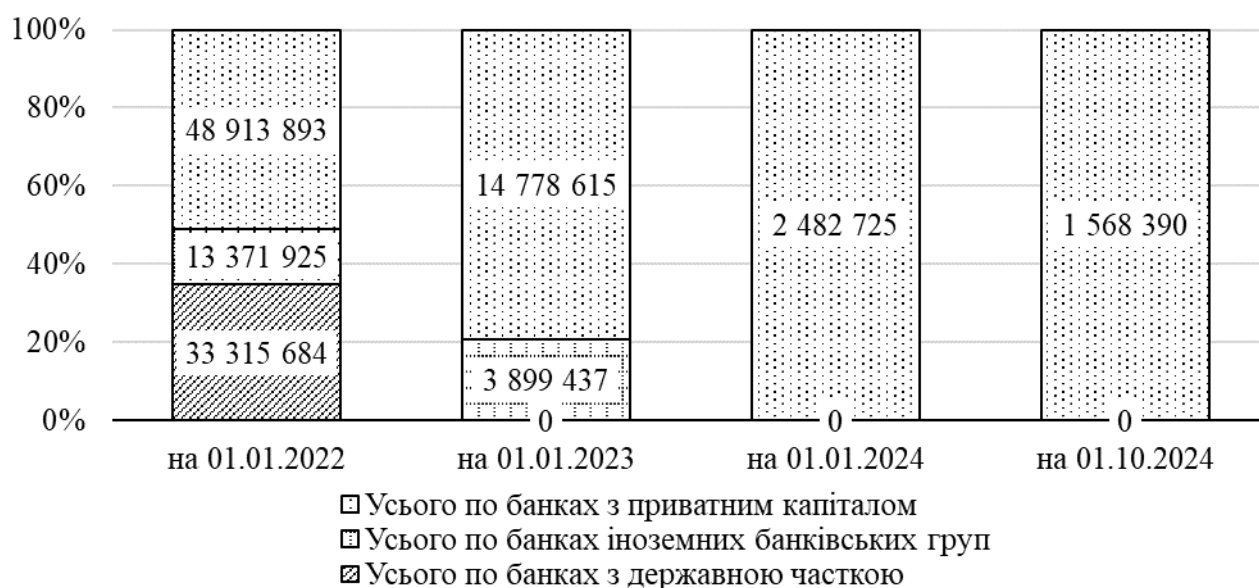

Рис. 2.1. Структура заборгованості банків перед НБУ у розрізі їх груп

Джерело: узагальнено за даними [38]

За даними діаграми на рис. 2.1 спостерігається суттєве скорочення загальної заборгованості в усіх групах банків. Станом на 01.01.2022 загальна заборгованість

банків перед НБУ становила 95,6 млрд. грн., з яких найбільша частка припадала на банки з приватним капіталом (48,9 млрд. грн. або 51,2%), банки з державною часткою займали другу позицію (33,3 млрд. грн. або 34,8%), а частка банків іноземних банківських груп становила 13,4 млрд. грн. (14,0%).

У 2023 році відбулися кардинальні зміни в структурі заборгованості. Банки з державною часткою повністю погасили свої зобов'язання перед НБУ, про що свідчить відсутність заборгованості на 01.01.2023 і в подальші періоди. Аналогічно банки іноземних банківських груп скоротили свою заборгованість із 13,4 млрд. грн. на початку 2022 року до 3,9 млрд. грн. на початку 2023 року, а до 01.01.2024 повністю її ліквідували.

Найповільніше скорочення заборгованості спостерігається в групі банків із приватним капіталом. Хоча їхні зобов'язання зменшились із 48,9 млрд. грн. на 01.01.2022 до 1,6 млрд. грн. на 01.10.2024, на цю групу досі припадає єдина активна частина заборгованості перед НБУ. Зокрема, за період 2023-2024 років вони скоротили заборгованість на 36,7% (з 2,48 млрд. грн. до 1,57 млрд. грн.), що свідчить про поступове зниження залежності від рефінансування з боку НБУ.

Таким чином, за аналізований період спостерігається загальна тенденція до ліквідації заборгованості перед НБУ в усіх групах банків, що може бути свідченням зміцнення їхньої фінансової стабільності, зниження потреби у ліквідності за рахунок рефінансування або зміни стратегії регулятора. Особливо помітний прогрес банків із державною участю та іноземних банківських груп, які повністю погасили свої зобов'язання. Натомість банки з приватним капіталом залишаються єдиною групою, яка досі має заборгованість, що свідчить про потенційні ризики або їхню більшу залежність від НБУ порівняно з іншими групами.

З 2022 року НБУ розробив спеціальні програми рефінансування для підтримки банків, зокрема для забезпечення безперебійної роботи критичних фінансових послуг, таких як виплата пенсій, заробітних плат і соціальних допомог. Рефінансування надавалося під низькі відсоткові ставки, щоб мінімізувати фінансове навантаження на банки в умовах кризи. Водночас регулятор посилив

моніторинг використання цих коштів, щоб запобігти можливим зловживанням.

Окрім підтримки ліквідності, рефінансування також сприяло стабілізації валютного ринку, оскільки частина банків використовувала ці ресурси для зменшення тиску на гривню. Впродовж 2022 року НБУ забезпечив регулярний доступ банків до інструментів ліквідності, підтримуючи функціонування фінансового сектору навіть за умов військових дій.

Цей період продемонстрував важливість рефінансування як інструменту антикризового управління, що дозволяє зберегти довіру до банківської системи. Окрім цього, досвід 2022 року підкреслив необхідність ефективного контролю та прозорості під час використання рефінансування для запобігання системним ризикам. Це забезпечило продовження стабільної роботи банківської системи навіть у надзвичайно складних умовах війни.

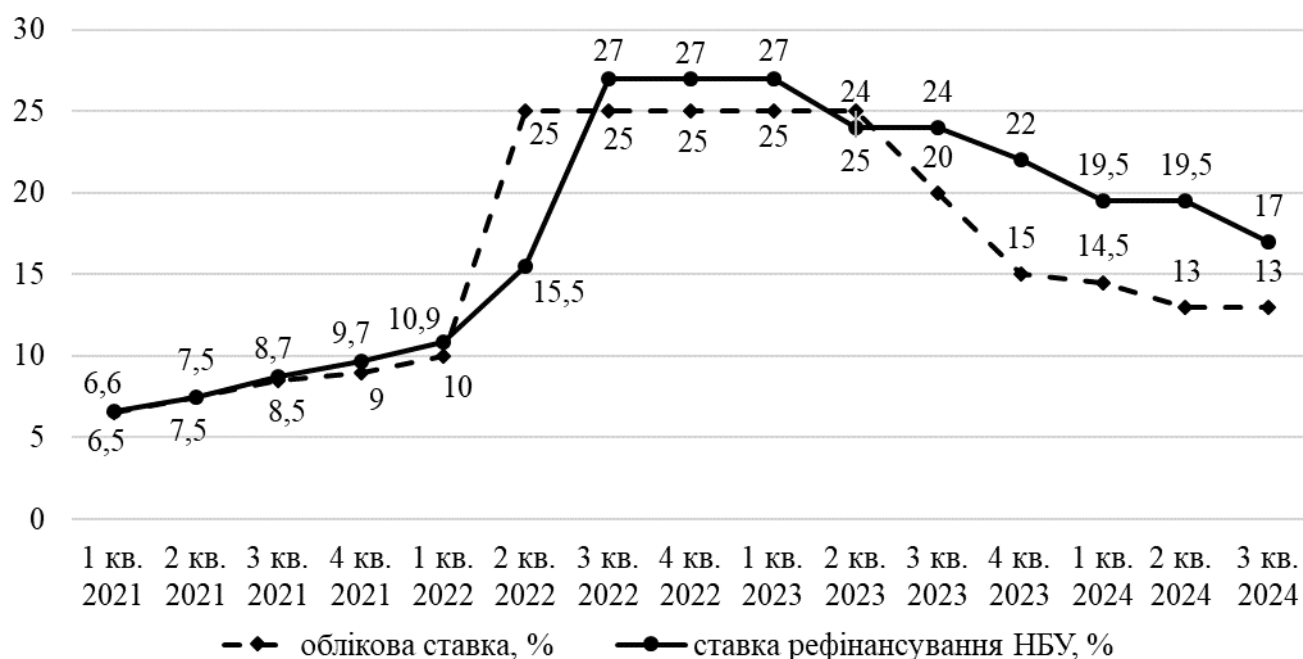

Рис. 2.2. Динаміка облікової ставки і середньозваженої ставки рефінансування НБУ

Джерело: узагальнено за даними [38]

Аналізуючи динаміку облікової ставки НБУ та середньозваженої ставки рефінансування за 2021-2024 років (рис. 2.2), можна побачити суттєві зміни,

пов'язані з економічними та політичними обставинами. У 2021 році облікова ставка поступово зростала з 6,5% у 1-ому кварталі до 9,0% у 4-ому кварталі. Середньозважена ставка рефінансування демонструвала аналогічну динаміку, збільшившись із 6,6% до 9,7%. Це відображало поступове посилення монетарної політики з метою стримування інфляції через стагнацію економіки у пандемічну добу. В 2022 році з початком війни та економічної кризи НБУ різко підвищив облікову ставку до 25% у 2-му кварталі, намагаючись стабілізувати валютний ринок та забезпечити стійкість фінансової системи. Однак ставка рефінансування досягла цього рівня лише в третьому кварталі, після чого залишалася стабільною до кінця року.

У 2023 році облікова ставка утримувалася на рівні 25% до 2-го кварталу, після чого почала знижуватися до 20% у 3-ому кварталі та 15% у 4-ому. Ставка рефінансування також зменшилася, але з певним відставанням, до 24% у 2-ому кварталі та 22% у 4-ому. У 2024 році зниження облікової ставки продовжилося, досягнувши 13% у 2-ому та 3-ому кварталах. Середньозважена ставка рефінансування також знизилася до 19,5% у 1-ому півріччі та 17% у 3-ому кварталі, що свідчить про поліпшення макроекономічних умов і стабілізацію банківської системи.

Загалом, динаміка ставок демонструє тісний зв'язок між монетарною політикою НБУ та умовами функціонування банківської системи. Значне зростання ставок у 2022 році мало стабілізуючий вплив під час кризи, тоді як поступове зниження у 2023-2024 роках створює сприятливі умови для кредитування та економічного відновлення.

Для забезпечення стійкості в грошово-кредитній сфері під час війни держава запровадила низку важливих заходів. Одним із них стала 100% державна гарантія на депозити населення, незалежно від їх розміру, на період воєнного стану. Також було організовано виплати компенсацій через ФГВФО за допомогою онлайн-інструментів, що значно спростило доступ клієнтів до своїх коштів. У перші тижні війни активно надавалось рефінансування комерційним банкам, що дозволило уникнути кризи ліквідності та банківської паніки. У цей період

вкладникам проблемних банків було повернуто 5,6 млрд. грн., причому майже половина цієї суми виплачувалася дистанційно, без необхідності фізичного відвідування банківських установ. Ці кроки сприяли збереженню довіри до банківської системи та забезпечили її стабільність навіть в умовах воєнного часу.

На початок 2023 року кредитна безпека НБУ залишалася під тиском значної заборгованості неплатоспроможних банків за кредитами рефінансування, яка становила 38,2 млрд. грн. З 2015 року НБУ вдалося повернути 18,3 млрд. грн. таких боргів, у тому числі 1,07 млрд. грн. у 2022 році. З листопада 2022 року НБУ припинив надання беззаставних кредитів рефінансування, оскільки рівень ліквідності банківської системи досяг рекордних показників. Якщо в березні 2022 року обсяг рефінансування окремими днями перевищував 160 млрд. грн., то до листопада заборгованість платоспроможних банків за такими кредитами скоротилася майже втричі, знизившись до 54,4 млрд. грн..

З огляду на нинішню ситуацію, дострокове погашення кредитів рефінансування та успішне подолання банківською системою викликів, спричинених повномасштабною війною, бланкове рефінансування, яке відіграло ключову роль у забезпеченні стабільності фінансової системи на початку війни, втратило свою актуальність. Водночас банки й надалі мають доступ до традиційних кредитів рефінансування, які надаються під забезпечення.

Загалом рівень боргової безпеки банківської системи залишається задовільним. Однак у червні 2022 року деякі банки зіткнулися з реалізацією процентного ризику через залежність від рефінансування НБУ. Збільшення облікової ставки до 25% річних значно підвищило вартість раніше отриманих кредитів, що змусило банки шукати можливості для їх дострокового погашення. Водночас середні та невеликі банки, що мали обмежену ліквідність, не змогли швидко повернути ці кошти. На кінець листопада 2022 року у 15 банків частка кредитів НБУ перевищувала 10% їхніх зобов'язань, що свідчило про залежність від фондування регулятора.

Інвестиції в ОВДП залишаються однією з ключових складових активів українських комерційних банків. Ці інструменти мають низький кредитний ризик,

але є чутливими до процентного ризику. У 2022 році цей ризик проявився двома способами: банки зазнали втрат через переоцінку справедливої вартості частини ОВДП і понесли збитки через зростання вартості рефінансування, яке використовувалося для їх придбання. Стрес-тестування 2021 року мало на меті підготувати банки до таких викликів, однак потреба враховувати процентний ризик у процесі інвестування залишається актуальною.

На початок жовтня 2024 року у портфелі банків знаходилися ОВДП на суму 772,7 млрд. грн. Державні банки є найбільшими власниками цих цінних паперів (573,5 млрд. грн.), оскільки значна частина їх була отримана у процесі докапіталізації під час попередніх криз. З початком війни обсяги ОВДП у власності банків продовжували збільшуватися, тому ці цінні папери залишаються вагомою частиною їхніх активів, формуючи близько чверті їхньої структури (станом на початок жовтня 2024 року 21,8%).

2.2 Організаційно-економічна характеристика ПАТ АБ «Укргазбанк»

Для аналізу ефективності управління ліквідністю банківської системи доцільно розглянути стан ліквідності конкретного банку. Це дозволяє оцінити, як банк забезпечує баланс між ліквідними активами та своїми зобов'язаннями, зокрема короткостроковими. Аналіз таких показників, як нормативи ліквідності (миттєвої, поточної, короткострокової) та їх відповідність вимогам НБУ, допоможе зрозуміти стійкість банку до ризиків. На основі цих даних можна зробити висновки про ефективність управління ліквідністю як на рівні окремого банку, так і в контексті всієї банківської системи.

ПАТ АБ «Укргазбанк» – це один із провідних державних банків України, який спеціалізується на обслуговуванні корпоративних клієнтів, фізичних осіб і підприємців. Банк був заснований у 1993 році та наразі є одним із системних лідерів на фінансовому ринку країни. Основним акціонером ПАТ АБ «Укргазбанк» є держава Україна в особі Міністерства фінансів, яка володіє контрольним пакетом акцій (більше 94%) [40]. Решта акцій належить

міноритарним акціонерам, включаючи фізичних і юридичних осіб. Така структура власності визначає стратегічну роль банку в державному секторі економіки, а також його орієнтацію на підтримку важливих для країни проєктів, таких як екологічне фінансування. Водночас, держава забезпечує стабільність банку через фінансову підтримку і нагляд.

Корпоративне управління в ПАТ АБ «Укргазбанк» забезпечує прозорість, ефективність і відповідність міжнародним стандартам. Управління здійснюється через Наглядову раду, яка визначає стратегічні напрями, і Правління, відповідальне за оперативне керівництво. Діяльність банку базується на дотриманні законодавства України та рекомендацій міжнародних організацій, таких як ОЕСД. АБ «Укргазбанк» активно підтримує етичні стандарти, реалізує антикорупційні заходи та соціально відповідальні ініціативи. Відкритість діяльності забезпечується публікацією фінансової звітності та регулярним аудитом, що сприяє довірі з боку клієнтів і партнерів.

За підсумками 9 місяців 2024 року АБ «Укргазбанк» має рейтинг за національною шкалою: uaAA+ із прогнозом «у розвитку» [40]. Цей рейтинг свідчить про дуже високу кредитоспроможність у порівнянні з іншими українськими позичальниками. Банк здатен виконувати свої зобов'язання навіть у несприятливих умовах на внутрішньому ринку. Статус «у розвитку» відзначає підвищену ймовірність змінення рейтингу впродовж року.

Також рейтингове агентство Fitch присвоїло довгостроковий рейтинг у іноземній валюті: ССС-, у національній валюті: ССС, короткострокові рейтинги: С [40]. Ці оцінки відображають рівень кредитного ризику, який значною мірою пов'язаний із макроекономічною ситуацією в Україні. Рівень ССС- свідчить про значний ризик неспроможності виконати фінансові зобов'язання за умов збереження існуючих зовнішніх обставин. Таким чином, національні рейтинги підтверджують стабільність і довіру до банку в межах України. Водночас міжнародні оцінки сигналізують про виклики, пов'язані із загальним станом економіки країни, а не внутрішніми проблемами банку. Це характерно для більшості українських банків у нинішній макроекономічній ситуації.

АБ «Укргазбанк» має значні досягнення в банківській діяльності, зокрема у сфері торговельного фінансування. За останні роки банк отримав низку престижних нагород [40], серед яких:

– «Найактивніший банк-емітент в Україні» за програмою підтримки торгівлі ЄБРР (Trade Facilitation Programme) чотири роки поспіль (2020-2023 роки), що свідчить про його лідерські позиції у цій сфері;

– «Deal of the Year – Green Trade» за підтримку екологічно відповідальної торгівлі у співпраці з фінським банком SEB, зокрема за угоди, пов'язані з переробкою паперової продукції;

– нагорода «Best Trade Partner Bank – Eastern Europe 2024» від IFC, яка відзначає банк як найкращого партнера у сфері торговельного фінансування в Східній Європі.

Ці досягнення підкреслюють роль банку як ключового гравця в розвитку міжнародної торгівлі та підтримки екоорієнтованих проєктів.

Отже, основний акцент «Укргазбанк» робить саме на екологічному фінансуванні, пропонуючи програми підтримки проєктів з енергоефективності та відновлюваної енергетики. Його клієнтам доступні широкий спектр банківських послуг, включаючи кредити, депозити, платіжні картки та інтернет-банкінг. Завдяки державній підтримці банк забезпечує стабільність і довіру з боку клієнтів.

Місія АБ «Укргазбанк» полягає у сприянні відновленню, розвитку та зміцненню української економіки, бізнесу та громад у сучасних викликах. Банк позиціонує себе як «еко банк країни» та активно розвиває зелений банкінг, підтримуючи проєкти відновлюваної енергетики та сталого розвитку. Основними векторами діяльності банку є Україна, громади та бізнес. Укргазбанк прагне створювати довготривалі екологічні та фінансово відповідальні відносини з клієнтами, допомагаючи державі та приватному сектору адаптуватися до сучасних умов розвитку та змін.

Стратегія розвитку АБ «Укргазбанк» зосереджується на кількох ключових напрямках:

1) екологічний банкінг. Банк утримує лідерські позиції у фінансуванні

проектів енергоефективності та сталого розвитку, підтримуючи "зелену економіку" України. Важливою частиною стратегії є співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, такими як ЄБРР, для фінансування екологічних ініціатив;

2) діджиталізація. Банк активно розвиває свої цифрові сервіси, пропонуючи клієнтам оновлення мобільного застосунку та впровадження інноваційних фінансових продуктів, таких як «ЕКО-кредитка» та можливість купівлі ОВДП через додаток. Особлива увага приділяється спрощенню процедур та позитивному клієнтському досвіду;

3) підтримка малого та середнього бізнесу (МСБ). Пропонуються спеціальні кредитні програми, включаючи участь у державних ініціативах «5-7-9%» для стимулювання підприємництва, а також продукти для фінансування експорту та енергоефективності;

4) корпоративний бізнес. АБ «Укргазбанк» фокусується на підтримці корпоративних клієнтів через розрахунково-касові послуги та програми фінансової підтримки, що сприяє сталому зростанню клієнтської бази.

Завдяки цим стратегічним напрямкам банк прагне зміцнити свої позиції як інноваційного, стабільного та екологічного фінансового партнера в Україні.

З урахуванням місії та стратегії розвитку Укргазбанку була сформульована його бізнес-модель. Вона гарантує належне функціонування банку, сприяє успішному управлінню державною банківською установою, захисту прав вкладників і кредиторів, держави як акціонера, а також є основою для визначення подальших стратегічних напрямів розвитку. Бізнес-модель Укрзагбанку проілюстрована на рисунку 2.3.

Аналізуючи бізнес-модель АБ «Укргазбанк» на кінець III кварталу 2024 року (рис. 2.3), можна виділити кілька ключових аспектів, які демонструють фінансову стабільність банку та його стратегічний фокус на різних сегментах ринку. Так, кредити юридичним особам (38,13%) – найбільша частка в активних операціях банку. Це свідчить про те, що банк зосереджений на корпоративному секторі, надаючи фінансування бізнесу. Така орієнтація може бути вигідною у

довгостроковій перспективі, оскільки кредити юридичним особам можуть забезпечувати стабільний дохід. Кошти юридичних осіб (61,42%) – значна частка в пасивах банку вказує на сильну залежність від корпоративних клієнтів у порівнянні з фізичними особами. Це може бути як перевагою, так і ризиком, оскільки в умовах економічної нестабільності бізнеси можуть зіткнутися з труднощами, що вплине на стабільність депозитної бази.

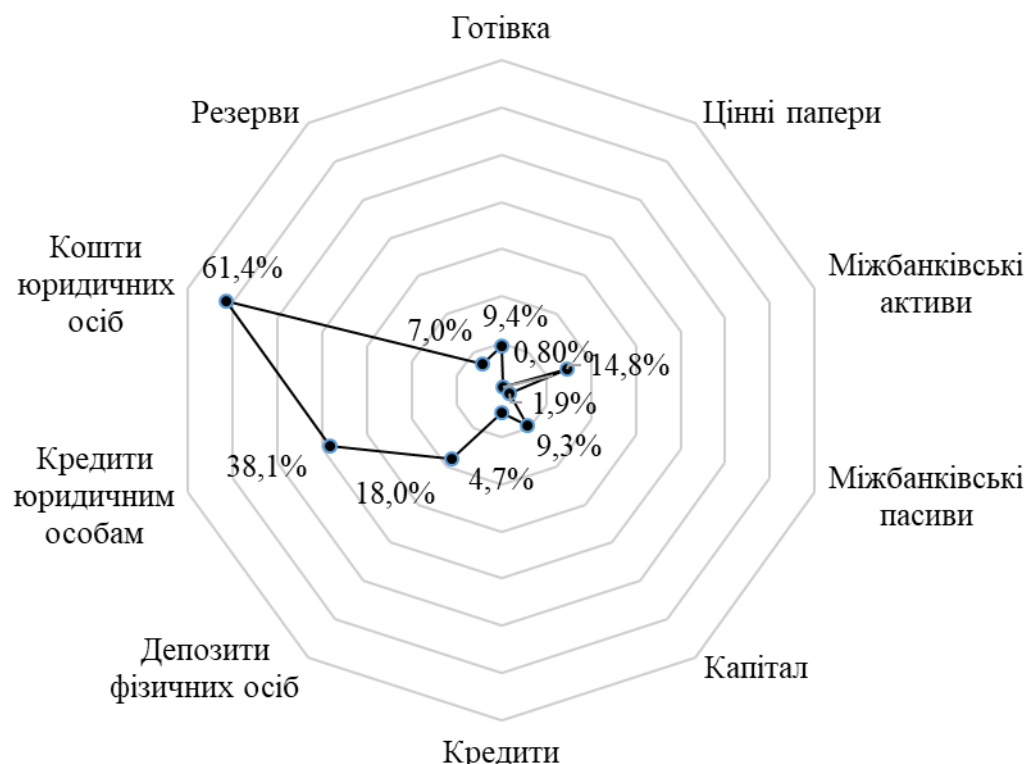

Рис. 2.3. Бізнес-модель АБ «Укргазбанк» на кінець III кварталу 2024 року

Джерело: узагальнено за даними [40]

Депозити фізичних осіб (17,96%) та кредити фізичним особам (4,68%) – на цих сегментах банк займає помірковані позиції. Міжбанківські активи (14,80%) та міжбанківські пасиви (1,88%) – відображають активну участь банку в міжбанківському ринку, що може бути корисним для підтримки ліквідності та оптимізації фінансових ресурсів. Резерви (7,03%) та капітал (9,27%) – забезпечують банку стабільну капіталізацію, що дозволяє знижувати ризики та підтримувати фінансову стійкість в умовах змін на ринку. Невелика частка цінних

паперів в активах (0,80%) вказує на те, що Укргазбанк, ймовірно, дотримується консервативної стратегії щодо інвестицій у фінансові інструменти.

Отже, бізнес-модель АБ «Укргазбанк» на кінець III кварталу 2024 року демонструє фокус на кредитуванні юридичних осіб, з одночасною диверсифікацією через депозити фізичних осіб та участь у міжбанківському ринку. Цей підхід дозволяє банку зберігати стабільність та забезпечувати ліквідність, хоча високий рівень залежності від корпоративних клієнтів може бути як перевагою, так і ризиком.

Для охарактеризування ролі АБ «Укргазбанк» в національній банківській системі проведемо порівняльний аналіз ключових показників діяльності українських банків станом на 01.01.2024 року (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

**Порівняння фінансових показників українських банків у розрізі груп
та АБ «Укргазбанк» станом на 01.01.2024 року**

Показник	Всі банки	У тому числі по групам			У т.ч. АБ «Укргазбанк»		
		приватні банки	банки з іноземним капіталом	державні банки	значення	частка у державних банках	частка у всіх банках
Кількість відділень, од.	5138	1489	89	2695	223	8,3	4,3
Власний капітал, млрд. грн.	296,8	63,3	91,8	141,7	10,9	7,7	3,7
Зобов'язання, млрд. грн.	2646,0	538,6	672,2	1435,2	164,9	11,5	6,2
Чисті активи, млрд. грн.	2942,8	601,9	764,0	1576,9	175,8	11,1	6,0
Чистий прибуток, млрд. грн.	86,5	9,4	22,4	54,7	1,9	3,5	2,2

Джерело: узагальнено за даними [1, 18, 38]

Аналізуючи дані таблиці 2.2, можна оцінити місце АБ «Укргазбанк» у банківській системі України станом на 01.01.2024 року в контексті ключових фінансових показників. Так, банк має 223 відділення, що становить 8,3% серед

усіх державних банків та 4,3% від загальної кількості відділень усіх банків. Це дозволяє банку забезпечувати зручний доступ до своїх фінансових послуг для фізичних осіб, підприємців і корпоративних клієнтів, сприяючи підтримці його позицій серед провідних банків країни.

Також відзначається, що власний капітал банку становить 10,9 млрд. грн., що є 7,7% від загального капіталу державних банків та 3,7% від усіх банківських установ. Укргазбанк має достатній рівень капіталізації для підтримки своїх операцій, але його частка в загальній структурі поки що відносно невелика. Обсяг зобов'язань Укргазбанку – 164,9 млрд. грн., що становить 11,5% серед державних банків та 6,2% від загального обсягу зобов'язань усіх банків. Це свідчить про значну довіру клієнтів до банку у формі депозитів та інших фінансових продуктів. Чисті активи банку сягають 175,8 млрд. грн., що є 11,1% від активів державних банків і 6,0% від усіх банків. Це підкреслює важливу роль Укргазбанку у фінансуванні проєктів, зокрема екологічних та інфраструктурних.

Станом на кінець 3-го кварталу 2024 року, за даними НБУ, АБ «Укргазбанк» серед 63 банків країни займає п'яте місце за величиною активів (199,0 млрд. грн.), дванадцяте місце – за розміром власного капіталу (17,0 млрд. грн.), п'яте місце – за сконцентрованими зобов'язаннями (166,6 млрд. грн.) та восьме місце – за величиною чистого прибутку (4,7 млрд. грн.) [48]. Це підтверджує його важливу роль у фінансовій системі та стабільність його позицій на ринку навіть в умовах економічних викликів. Чистий прибуток банку становить 1,9 млрд. грн., що складає 3,5% серед державних банків і 2,2% від загального прибутку банківської системи. Це показує меншу прибутковість порівняно з іншими державними банками, можливо, через орієнтацію на довгострокові інвестиції та екологічні проєкти.

Отже, АБ «Укргазбанк» займає стабільну позицію серед державних банків за ключовими фінансовими показниками. Однак його частка в загальних показниках банківської системи України залишається відносно скромною, що вказує на потенціал для подальшого розширення впливу та збільшення прибутковості.

2.3 Аналіз фінансового стану та ліквідності ПАТ АБ «Укргазбанк»

Аналіз фінансового стану банку слід розпочинати із загальної оцінки його активів і зобов'язань, оскільки ці показники відображають здатність банку генерувати дохід і виконувати свої зобов'язання. Важливо оцінити структуру активів, зокрема їх ліквідність, а також якість кредитного портфеля, оскільки це впливає на фінансову стійкість. Зобов'язання банку необхідно вивчити з точки зору їх строковості та ризиків, пов'язаних із фінансуванням. Оцінка активів і зобов'язань допомагає визначити загальний рівень ризику і потенціал для забезпечення стабільності банку на ринку.

Якість активів суттєво впливає на ліквідність банку, оскільки визначає його здатність швидко та без втрат перетворювати активи на готівку для виконання фінансових зобов'язань. Активи високої якості, такі як державні цінні папери або депозити в стабільних фінансових установах, мають високу ліквідність і можуть бути швидко реалізовані, що допомагає підтримувати ліквідність навіть у складних економічних умовах. Натомість проблемні активи, такі як прострочені кредити або низькоякісні інвестиції, знижують ліквідність, оскільки їхнє погашення або продаж можуть бути важкими і супроводжуватися фінансовими втратами. Важливим є також диверсифікація активів: портфель якісних активів, що охоплює різні категорії, знижує ризики втрати ліквідності в умовах негативних економічних змін. Аналіз динаміки показників складу активів Укргазбанку наведено у таблиці 2.3.

Інформація з таблиці 2.3 щодо активів АБ «Укргазбанк» за 2021-9 місяців 2024 року дає можливість зробити кілька ключових висновків. Загалом банк демонструє стабільне зростання обсягу активів. Зокрема, за період 2021-2023 років загальний приріст активів становить 46,12%, що свідчить про впевнений розвиток банку та збільшення його фінансової стійкості. Чисті активи також суттєво зросли (+42,67% за цей період), що вказує на зміцнення фінансової бази банку.

Гроші та їхні еквіваленти зазнали значного зростання на 325,02%, що

свідчить про збільшення ліквідності. Водночас спостерігається скорочення коштів в інших банках на 12,53%, що, ймовірно, пов'язано з оптимізацією структури активів і зниженням залежності від міжбанківських операцій. Кредити та борги клієнтів зросли на 13,32%, відображаючи розширення кредитування, хоча темпи цього зростання є помірними. Податкові активи поточні збільшилися в десятки разів, що може бути наслідком змін у податковому обліку або специфічних умов оподаткування.

Таблиця 2.3

Активи АБ «Укргазбанк» за 2021-2024 роках, млн. грн.

Статті	2021 р.	2022 р.	2023 р.	9 місяців 2024 р.	Зростання, %	
					2023- 2021	2023- 2022
Гроші, їхні еквіваленти	4163,3	7833,5	13531,6	17255,5	325,02	172,74
Кошти в інших банках	26103,3	22967,1	22833,8	27848,2	87,47	99,42
Кредити та борги клієнтів	55889,7	64759,1	63332,9	68935,0	113,32	97,80
Податкові активи поточні	32,9	2720,6	1124,6	177,5	3418,24	41,34
Інвестиційна нерухомість	153,9	156,4	154,3	105,6	100,26	98,66
Інвестиційні цінні папери	34463,3	30230,4	70747,2	66777,3	205,28	234,03
Основні засоби та активи нематеріальні	1442,8	1400,1	1364,4	1225,9	94,57	97,45
Інші активи	1023,0	1578,8	2778,6	1364,1	271,61	175,99
Чисті активи	123272,2	131646,0	175867,4	183689,1	142,67	133,59
Резерви	6 991,20	14705,2	14469,7	15363,0	206,97	98,40
Всього активи	130263,4	146351,2	190337,1	199052,1	146,12	130,06

Джерело: узагальнено за даними [38, 40]

Інвестиційна діяльність банку значно посилилася: обсяг інвестиційних цінних паперів зріс на 205,28%, що свідчить про активну стратегію розміщення коштів у високоліквідні активи. Водночас обсяг основних засобів і нематеріальних активів скоротився на 5,43%, що може свідчити про раціоналізацію матеріальної бази банку. Інші активи збільшилися на 271,61%, що вказує на розширення операційної діяльності банку.

За підсумками 9 місяців 2024 року тенденції зростання активів зберігаються,

хоча темпи уповільнюються порівняно з попередніми роками. Гроші та їхні еквіваленти й кошти в інших банках демонструють подальше зростання, що свідчить про підтримання високої ліквідності. Кредитний портфель зріс на 8,85% порівняно з 2023 роком, що вказує на стабільний розвиток цього напрямку. Інвестиційні цінні папери стабілізувалися, що може свідчити про досягнення оптимальної структури інвестицій.

Загалом структура активів банку є збалансованою, з тенденцією до посилення інвестиційної діяльності та нарощування ліквідності. Водночас варто звернути увагу на темпи зростання кредитного портфеля та контроль за збільшенням резервів, щоб уникнути ризиків у майбутньому. Банк продовжує зберігати стабільну позицію на ринку, демонструючи стійкий розвиток і впровадження ефективних фінансових стратегій.

Для встановлення динаміки зрушень у структурі активів впродовж 2021-2023 років проведемо аналіз часток окремих активів Укргазбанк (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Аналіз структури активів Укргазбанк за 2021-2024 рр.

Статті	2021 р.	2022 р.	2023 р.	9 місяців 2024 р
Гроші, їхні еквіваленти	3,20	5,35	7,11	8,67
Кошти в інших банках	20,04	15,69	12,00	13,99
Кредити та борги клієнтів	42,91	44,25	33,27	34,63
Податкові активи поточні	0,03	1,86	0,59	0,09
Інвестиційна нерухомість	0,12	0,11	0,08	0,05
Інвестиційні цінні папери	26,46	20,66	37,17	33,55
Основні засоби та активи нематеріальні	1,11	0,96	0,72	0,62
Інші активи	0,79	1,08	1,46	0,69
Чисті активи	94,63	89,95	92,40	92,28
Резерви	5,37	10,05	7,60	7,72
Всього активи	100,00	100,00	100,00	100,00

Джерело: узагальнено за даними [38, 40]

Аналіз структури активів Укргазбанку за 2021 - 9 місяців 2024 року (табл. 2.4) демонструє суттєві зміни у співвідношенні складових активів банку, що відображає зміну пріоритетів у його діяльності. Гроші та їхні еквіваленти суттєво збільшили свою частку в структурі активів, зрісши з 3,20% у 2021 році до 8,67% за 9 місяців 2024 року. Це свідчить про посилення ліквідності банку, що може бути пов'язано з підвищеними вимогами до ліквідності в умовах економічної нестабільності.

Кошти в інших банках демонструють тенденцію до зменшення, знизившись із 20,04% у 2021 році до 13,99% у 2024 році. Це може свідчити про оптимізацію розміщення ресурсів у міжбанківському секторі та зниження залежності від інших фінансових установ. Кредити та борги клієнтів, які є ключовою статтею активів банку, скоротили свою частку з 42,91% у 2021 році до 34,63% у 2024 році. Це вказує на зменшення акценту на кредитну діяльність, можливо, через зростання ризиків або зміну бізнес-стратегії банку. Податкові активи поточні зазнали значних коливань, збільшившись у 2022 році до 1,86%, але скоротившись до 0,09% у 2024 році. Це може бути пов'язано з тимчасовими податковими перевагами чи змінами в обліку.

Інвестиційна нерухомість стабільно знижувала свою частку в активах, що може вказувати на поступове зменшення значення цього напрямку в діяльності банку. Інвестиційні цінні папери значно збільшили свою частку з 26,46% у 2021 році до 37,17% у 2023 році, після чого їхня частка трохи знизилася до 33,55% у 2024 році. Це свідчить про активне інвестування у високоліквідні активи, що забезпечують надійність і стабільність фінансового стану банку.

Основні засоби та активи нематеріальні зменшили свою частку з 1,11% у 2021 році до 0,62% у 2024 році, що свідчить про раціоналізацію матеріальної бази та, можливо, про зниження потреби в інвестиціях у цей сегмент. Інші активи показали зростання з 0,79% у 2021 році до 1,46% у 2023 році, після чого їхня частка зменшилася до 0,69% у 2024 році. Це може бути пов'язано з тимчасовими змінами в структурі операцій банку.

Чисті активи залишаються стабільними в межах 89-95%, що свідчить про підтримання стійкої структури активів у банку. Резерви значно зросли з 5,37% у 2021 році до 10,05% у 2022 році, після чого знизилися до 7,72% у 2024 році. Це свідчить про адекватне управління ризиками та створення резервів для покриття потенційних втрат.

Загалом структура активів Укргазбанку є динамічною, із тенденцією до нарощування ліквідності та інвестиційної діяльності, а також до зменшення акценту на кредитування. Це відображає стратегічну адаптацію банку до змін у макроекономічному середовищі та фінансовому ринку.

Якість активів банку визначається співвідношенням продуктивних і непродуктивних складових. До продуктивних активів належать операції з клієнтами, зокрема кредитний та інвестиційний портфелі. Важливим показником ефективності діяльності банку є частка кредитно-інвестиційного портфеля в загальних активах. На основі даних таблиці 2.4 буде розраховано цей показник і представлено його динаміку на рисунку 2.4.

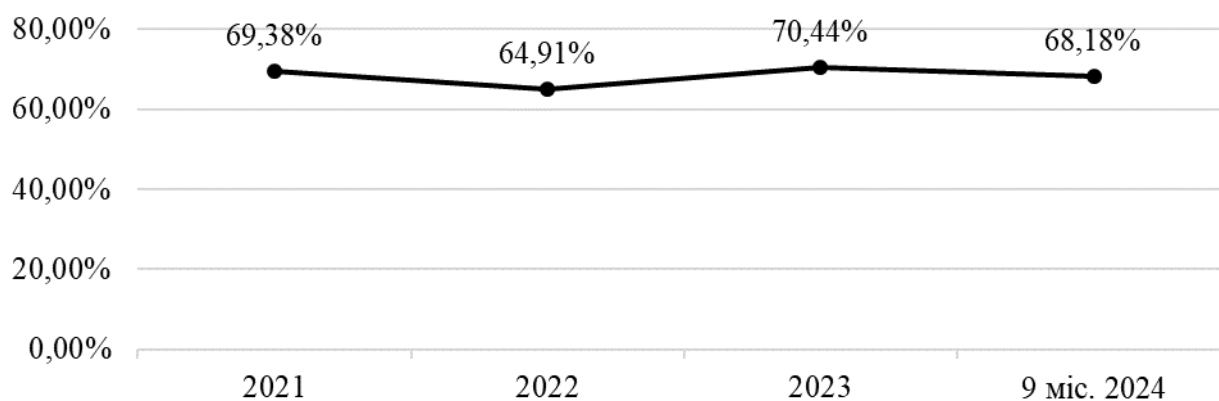

Рис. 2.4. Динаміка показника активності Укргазбанк за величиною кредитно-інвестиційного портфеля

Джерело: узагальнено за даними [38, 40]

Оцінку наданої на рисунку 2.4 динаміки долі кредитно-інвестиційного портфеля в активах Укргазбанк за 2021-9 місяців 2024 рр. слід пов'язати з параметрами оцінки кредитно-інвестиційної стратегії банку (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Параметри оцінки кредитно-інвестиційної стратегії банку

Тип стратегії	Частка в активах кредитно-інвестиційного портфеля, %
консервативна	до 65
динамічна	65-75
ризикована	понад 75

Джерело: за даними [12]

Отже, аналізуючи динаміку показника активності Укргазбанку за величиною кредитно-інвестиційного портфеля в 2021–9 місяців 2024 року, можна зробити кілька висновків про його кредитно-інвестиційну стратегію. У 2021 році частка кредитно-інвестиційного портфеля в активах банку становила 69,36%, що відповідає динамічному типу стратегії. Це свідчить про збалансований підхід банку, орієнтований на активне залучення ресурсів у кредитування та інвестиції з помірним рівнем ризику. У 2022 році показник знизився до 64,91%, що наближається до межі консервативної стратегії. Таке зниження може бути пов'язане зі зменшенням кредитної активності банку або переорієнтацією на більш ліквідні активи в умовах нестабільності на фінансовому ринку. У 2023 році частка кредитно-інвестиційного портфеля зросла до 70,44%, що свідчить про повернення до динамічної стратегії. Це може бути пов'язано зі зміцненням економічної ситуації або збільшенням попиту на банківське кредитування та інвестиції. Станом на 9 місяців 2024 року показник становив 68,18%, залишаючись у межах динамічної стратегії. Це свідчить про стабільний підхід банку до управління кредитно-інвестиційним портфелем із підтриманням помірного рівня ризику.

Загалом, Укргазбанк впродовж 2021–9 місяців 2024 року дотримувався переважно динамічної кредитно-інвестиційної стратегії. Зміни у показнику зумовлені адаптацією банку до зовнішніх умов і пріоритетів у забезпеченні ліквідності та прибутковості. Продовження такої стратегії свідчить про прагнення банку до підтримання балансу між зростанням доходів і управлінням ризиками.

Кредити, надані позичальникам, є найризикованішими активами банку, особливо якщо їхня частка в загальній структурі активів є значною. Ризик кредитних операцій збільшується за умови низької платоспроможності позичальників або недостатнього рівня забезпечення, що може призвести до суттєвих фінансових втрат. На рисунку 2.5 продемонстровано динаміку кредитного портфеля Укргазбанк.

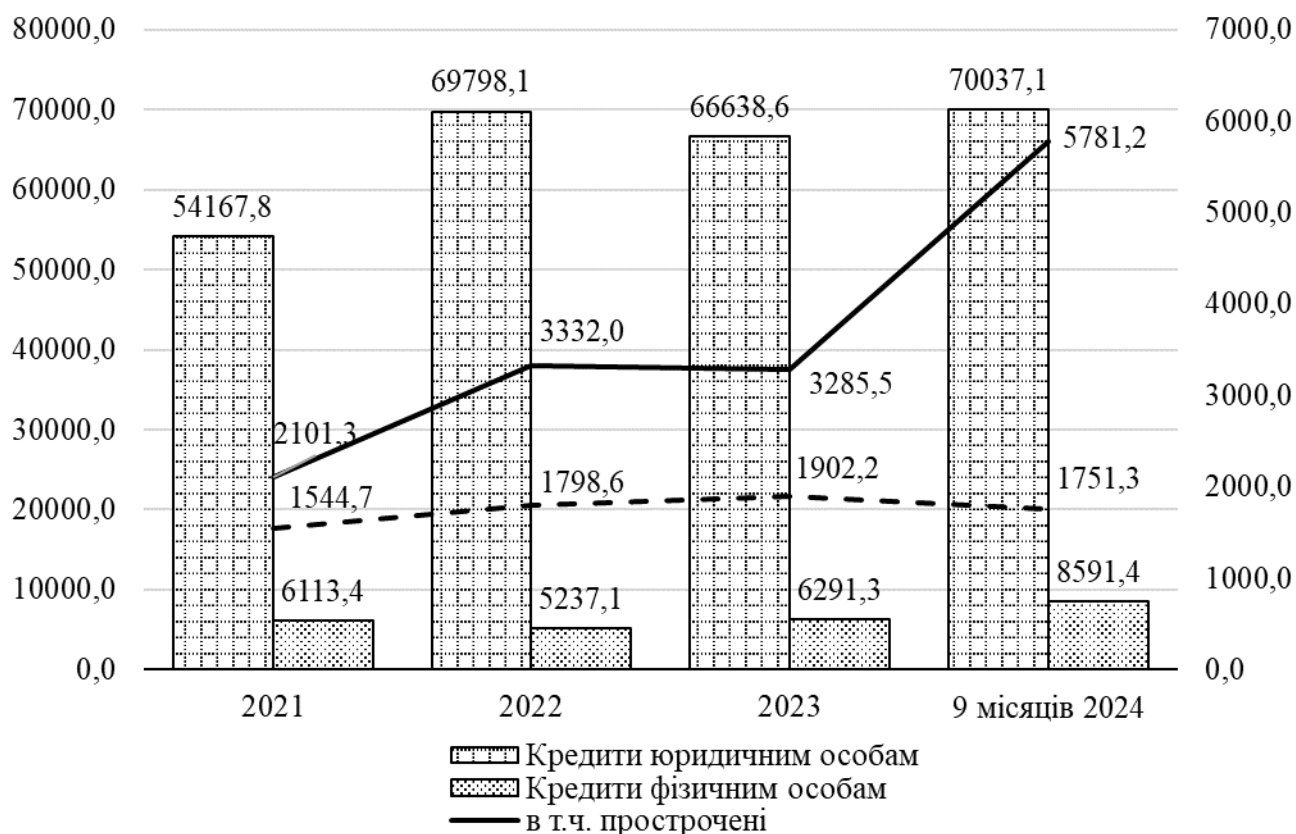

Рис. 2.5. Динаміка кредитного портфеля Укргазбанк у 2021-2024 рр.

Джерело: узагальнено за даними [38, 40]

Аналізуючи динаміку кредитного портфеля Укргазбанку за 2021–9 місяців 2024 року (рис. 2.5), можна відзначити ключові тенденції щодо змін у кредитуванні юридичних і фізичних осіб, а також динаміку простроченої заборгованості.

Кредити юридичним особам зросли з 54,168 млрд. грн. у 2021 році до 70,037 млрд грн станом на 9 місяців 2024 року. Максимальний обсяг кредитів для цієї категорії був зафіксований у 2022 році – 69,798 млрд грн, після чого в 2023 році

спостерігалось незначне зниження до 66,639 млрд. грн., що може свідчити про тимчасове зменшення попиту чи посилення політики кредитування. У 2024 році обсяг знову зріс, досягнувши рекордного рівня. Прострочені кредити юридичним особам демонструють зростання за весь аналізований період: з 2,101 млрд. грн. у 2021 році до 5,781 млрд. грн. у 2024 році. Особливо помітне зростання в 2024 році, що може свідчити про збільшення фінансових труднощів у позичальників або про погіршення якості портфеля. Частка простроченої заборгованості серед кредитів юридичним особам також зросла, що потребує посиленого управління ризиками.

Кредити фізичним особам також демонструють тенденцію до зростання: з 6,113 млрд. грн. у 2021 році до 8,591 млрд. грн. у 2024 році. Після незначного зменшення в 2022 році до 5,237 млрд. грн. спостерігається стійке зростання в 2023 і 2024 роках, що може свідчити про збільшення попиту на споживчі та іпотечні кредити. Прострочені кредити фізичним особам, на відміну від юридичних осіб, мають менш виражену динаміку. Їх обсяг збільшився з 1,545 млрд. грн. у 2021 році до 1,902 млрд. грн. у 2023 році, після чого в 2024 році дещо зменшився до 1,751 млрд. грн.. Зменшення прострочених кредитів може свідчити про покращення платіжної дисципліни фізичних осіб або про більш ефективне управління ризиками банку в цьому сегменті.

Загалом кредитний портфель Укргазбанку демонструє стійке зростання, особливо у сфері кредитування юридичних осіб. Водночас суттєве збільшення прострочених кредитів серед юридичних осіб свідчить про зростання ризиків у цьому сегменті. У сфері кредитування фізичних осіб, навпаки, спостерігається стабільне зростання обсягів та зменшення простроченої заборгованості, що може свідчити про стабільність цього сегмента. Банку слід посилити управління ризиками, особливо в сегменті кредитування юридичних осіб, для зниження частки простроченої заборгованості.

Дослідження непрацюючих кредитів Укргазбанк у порівнянні із їхнім рівнем у інших банківських групах представлено на рисунку 2.6. Аналізуючи динаміку непрацюючих кредитів (NPL) за категоріями банківських груп і в АБ

«Укргазбанк» за період 2021–9 місяців 2024 року, можна відзначити певні тенденції. Так, загальний рівень NPL у банківській системі зріс із 27,9% у 2021 році до пікового значення 37,0% у 2023 році, після чого зменшився до 32,3% станом на 9 місяців 2024 року. Це свідчить про значний вплив кризових явищ, таких як економічна нестабільність і воєнні дії, на якість кредитного портфеля банків. Зменшення частки NPL у 2024 році може бути пов'язане з покращенням економічної ситуації або активізацією реструктуризації проблемних кредитів.

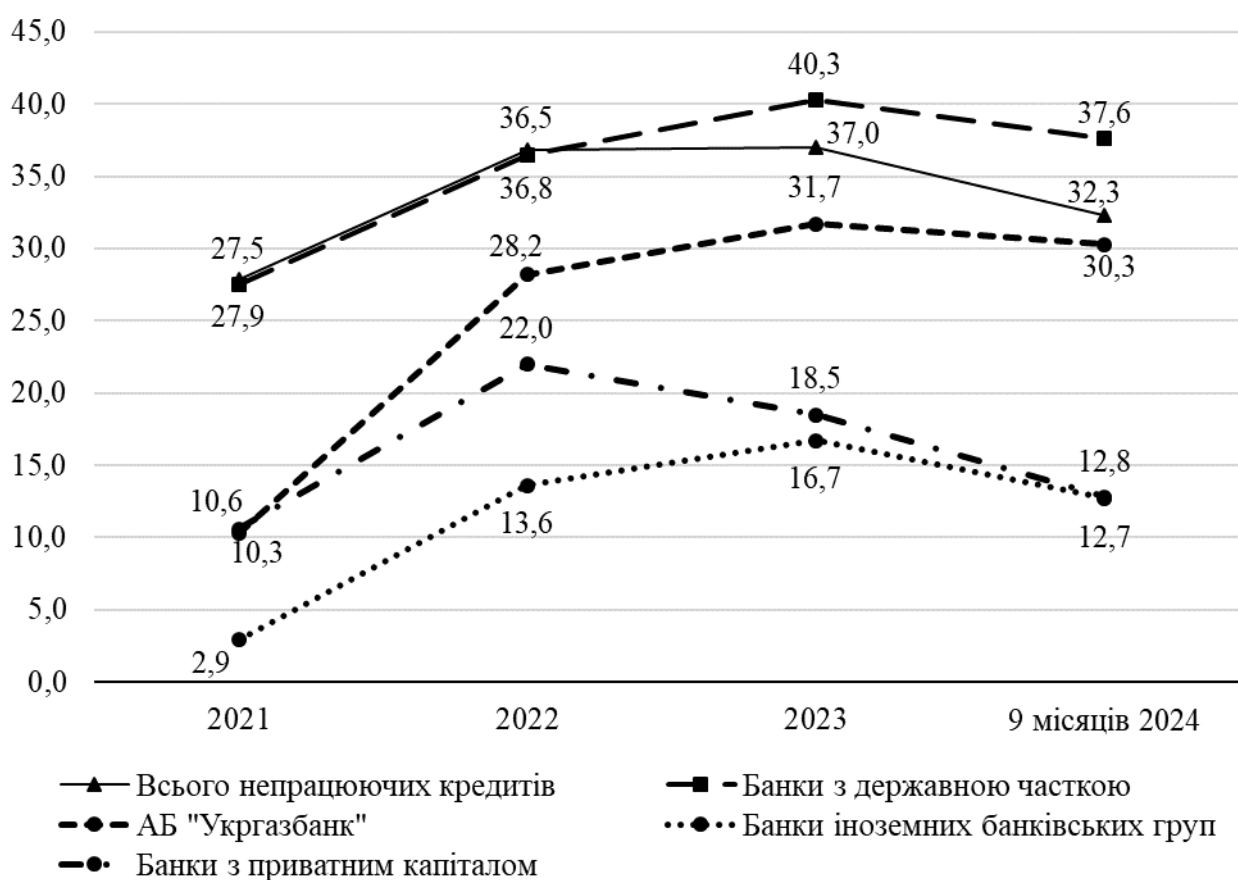

Рис. 2.6. Непрацюючі кредити (NPL) за категоріями банківських груп і в Укргазбанк за 2021-2024 рр., %

Джерело: узагальнено за даними [38]

Банки з державною часткою демонстрували схожу тенденцію. Частка NPL зросла з 27,5% у 2021 році до 40,3% у 2023 році. У 2024 році показник знизився до 37,6%, що свідчить про спроби стабілізації кредитного портфеля, але загальний рівень проблемних активів у цьому сегменті залишається високим.

Укргазбанк, як один із ключових державних банків, також зазнав значного збільшення рівня NPL. У 2021 році показник становив лише 10,3%, що свідчило про високий рівень контролю якості кредитного портфеля. У 2022 році частка NPL різко зросла до 28,2%, а в 2023 році досягла 31,7%. У 2024 році спостерігалось незначне зменшення до 30,3%, але рівень проблемних кредитів усе ще залишається значним.

Банки іноземних банківських груп демонстрували найнижчі показники NPL серед усіх категорій, хоча й спостерігалось їх зростання: з 2,9% у 2021 році до 16,7% у 2023 році, після чого показник зменшився до 12,7% у 2024 році. Низький рівень NPL у цьому сегменті можна пояснити більш суворими стандартами кредитування та ефективним управлінням ризиками.

Банки з приватним капіталом мали середній рівень NPL, який коливався з 10,6% у 2021 році до 22,0% у 2022 році. У 2023 році показник знизився до 18,5%, а у 2024 році – до 12,8%, що свідчить про поступове покращення якості кредитного портфеля в цій категорії.

Таким чином, найвищий рівень NPL спостерігається у банках із державною часткою, що пов'язано зі специфікою їхньої діяльності та великою часткою кредитування ризикованих секторів. Укргазбанк, незважаючи на збільшення частки NPL у 2022–2023 роках, показує тенденцію до стабілізації у 2024 році. Банки іноземних банківських груп залишаються лідерами за якістю кредитного портфеля завдяки суворим стандартам управління ризиками. Приватні банки демонструють прогрес у зниженні рівня NPL, що вказує на їхню ефективну адаптацію до ринкових умов.

Загалом, Укргазбанку необхідно й надалі докладати зусиль для зниження частки NPL у своєму портфелі, хоча останній період свідчить про певний поступ у цьому напрямі.

Наявність NPL негативно впливає на якість активів та ліквідність банку. Непрацюючі кредити безпосередньо знижують якість активів, оскільки не приносять доходу та можуть спричинити фінансові втрати. Вони блокують значну частину активів, які могли б бути використані для нових кредитних операцій або

інвестицій. Високий рівень NPL свідчить про погіршення якості кредитного портфеля та може вимагати створення резервів для покриття можливих втрат, що додатково знижує ефективність використання активів.

Велика кількість непрацюючих кредитів може також впливати на ліквідність банку. Оскільки ці кредити не забезпечують надходження грошових коштів (погашення боргу чи процентних платежів), це обмежує доступні ресурси банку для виконання своїх зобов'язань перед кредиторами та клієнтами. Як наслідок, банк може бути змушений залучати додаткові фінансові кошти або продавати інші активи для покриття поточних витрат, що може погіршити його ліквідність. Це також підвищує загальний фінансовий ризик і може призвести до зниження довіри до банку, що, в свою чергу, ускладнює доступ до нових джерел фінансування.

Отже, непрацюючі кредити становлять серйозну загрозу для банку, оскільки вони знижують ефективність використання активів, обмежують ліквідність та підвищують фінансові й кредитні ризики.

Ліквідність банку визначається його здатністю своєчасно виконувати зобов'язання перед партнерами та клієнтами. Вона залежить від співвідношення активів з високою ліквідністю та короткострокових зобов'язань банку. Високий рівень ліквідності забезпечує фінансову стабільність банку, але може призвести до зниження його прибутковості через утримання великих резервів.

Аналіз ліквідності банку є необхідним для оцінки його здатності своєчасно виконувати зобов'язання перед партнерами та клієнтами. Цей процес дозволяє виявити потенційні ризики неплатоспроможності, які можуть загрожувати стабільності банківських операцій. Крім того, аналіз ліквідності допомагає приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо оптимізації структурних пропорцій активів і зобов'язань.

Дослідження ліквідності банків починається з обчислення та оцінки нормативів ліквідності. Нормативи ліквідності – це обов'язкові показники, встановлені НБУ, які визначають рівень забезпеченості банків ліквідними активами для покриття своїх зобов'язань. Вони сприяють підтримці фінансової

стабільності банківської системи та зменшують ризики неплатоспроможності. Основні нормативи ліквідності, які регулює НБУ, включають:

– норматив (Н6) короткострокової ліквідності визначає здатність банку забезпечити покриття своїх короткотермінових зобов'язань ліквідними активами.

– LCR (Liquidity Coverage Ratio) – це показник ліквідності, який оцінює здатність банку витримати стресову ситуацію протягом 30 днів. Він обчислюється окремо для зобов'язань у національній валюті (LCR_{ВВ}) та в іноземній валюті (LCR_{іВ}).

– NSFR (Net Stable Funding Ratio) – це показник стабільності довгострокового фінансування, який оцінює здатність банку забезпечити стійке фінансування на період понад один рік.

Ці нормативи гарантують стабільність банківської системи та дають змогу регулятору контролювати фінансові ризики.

Результати розрахунку нормативів ліквідності (табл. 2.6) свідчать про стабільність виконання цих індикаторів Укргазбанком, що підтверджує його фінансову стійкість. Нормативи LCR (покриття ліквідністю) як у національній, так і в іноземній валюті значно перевищують мінімально встановлені вимоги, що демонструє здатність банку витримувати стресові сценарії. Показник NSFR, що оцінює довгострокову ліквідність, також перевищує норматив, забезпечуючи стабільність фінансування на тривалий період.

Таблиця 2.6

Нормативи ліквідності Укргазбанк за 2021-2024 рр.

Норматив	Значення нормативне	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.10.2024
Н6	>60%	74,7	скасовано	скасовано	скасовано
LCR _{ВВ}	>100%	166,04	142,73	189,78	172,72
LCR _{іВ}	>100%	146,65	167,14	217,69	216,62
NSFR	>100%	129,74	113,89	139,18	130,38

Джерело: узагальнено за даними [38]

Аналізуючи таблицю 2.6, можна зробити кілька висновків щодо виконання

нормативів ліквідності Укргазбанком, а саме:

– норматив Н6 (ліквідність короткострокова): у 2021 році цей норматив був на рівні 74,7%, що значно перевищує мінімум 60%. Проте з 2022 року норматив було скасовано через зміну вимог НБУ;

– LCR_{ВВ} показує високу ліквідність банку, з результатами, що значно перевищують мінімальну вимогу 100%. У 2021 році значення LCR_{ВВ} становило 166,04%, зниження до 142,73% у 2023 році, але у 2024 році показник знову зріс до 172,72%, що демонструє добру стійкість банку щодо виконання зобов'язань у національній валюті навіть у стресових ситуаціях;

– LCR_{ІВ} перевищує мінімум 100%, з 146,65% у 2021 році, підвищенням до 167,14% у 2023 році і подальшим зростанням до 216,62% у 2024 році. Це вказує на збільшення ліквідності банку в іноземній валюті, що пов'язується із підвищенням запасів для виконання зобов'язань перед іноземними кредиторами та партнерами;

– NSFR перевищує мінімум 100%, демонструючи хорошу стабільність фінансування на довгострокову перспективу. Значення цього нормативу знизилося з 129,74% у 2021 році до 113,89% у 2023 році, але знову підвищилося до 130,38% у 2024 році, що підтверджує стабільне забезпечення довгострокового фінансування.

Загалом, можна зробити висновок, що Укргазбанк дотримується нормативів ліквідності та продовжує підтримувати високу ліквідність, як у національній, так і в іноземній валюті, що забезпечує фінансову стійкість банку та його здатність витримувати стресові сценарії.

Для більш детального аналізу ліквідності використовують додаткові коефіцієнти, які дозволяють врахувати вплив різних факторів на її рівень. Ці індикатори застосовуються для оцінки стійкості банку та його здатності запобігати ризикам неплатоспроможності. Результати обчислення таких коефіцієнтів для Укргазбанку представлені в таблиці 2.7.

Представлений у таблиці 2.7 аналіз коефіцієнтів ліквідності Укргазбанку за 2021-2024 рр. дозволяє оцінити динаміку ключових показників, які

характеризують здатність банку виконувати свої зобов'язання та ефективно управляти ліквідними активами. Коефіцієнт загальних активів до зобов'язань коливався в межах 1,156–1,194 за аналізований період. У 2023 році значення зменшилося на 0,011 порівняно з 2021 роком, але до 9 місяців 2024 року воно зросло до 1,194. Незначне зниження вказує на те, що темпи зростання активів були трохи нижчими за темпи зростання зобов'язань у 2023 році. Проте в 2024 році банк зміг збільшити цей показник, що свідчить про посилення позицій банку у покритті своїх зобов'язань за рахунок активів.

Таблиця 2.7

Аналіз коефіцієнтів ліквідності Укргазбанк у 2021-2024 рр.

Коефіцієнт (відношення)	2021	2022	2023	9 місяців 2024	Зміна 2023 до 2021
– активи загальні / зобов'язання	1,167	1,173	1,156	1,194	-0,011
– активи високоліквідні / активи робочі	0,034	0,060	0,077	0,094	0,043
– активи дохідні / зобов'язання	0,811	0,763	0,815	0,815	0,005
– кредити видані / депозити	0,578	0,574	0,411	0,453	-0,167
– (активи високоліквідні – активи майнові) / зобов'язання	0,024	0,052	0,074	0,096	0,050

Джерело: узагальнено за даними [38, 40]

Коефіцієнт високоліквідних активів до робочих активів зріс з 0,034 у 2021 році до 0,077 у 2023 році (+0,043) і досяг 0,094 у 9 місяців 2024 року. Зростання цього коефіцієнта демонструє стратегію банку щодо підвищення ліквідності. Збільшення частки високоліквідних активів у структурі робочих активів дозволяє банку швидше реагувати на поточні потреби в ліквідності, знижуючи ризики неплатоспроможності. Водночас, збільшення високоліквідних активів може знижувати дохідність, оскільки такі активи зазвичай мають нижчу прибутковість.

Значення коефіцієнта дохідних активів до зобов'язань коливалося від 0,811 у 2021 році до 0,763 у 2022 році, а в 2023 році повернулося до 0,815. Відновлення цього показника у 2023 році до рівня 2021 року свідчить про ефективне

використання активів для отримання доходу. Зниження в 2022 році може бути пов'язане з викликами, що виникли через економічну ситуацію, але банку вдалося компенсувати втрати та повернутися до попередніх позицій.

Коефіцієнт кредитів до депозитів знизився з 0,578 у 2021 році до 0,411 у 2023 році (-0,167). У 9 місяців 2024 року він дещо зріс до 0,453. Значне зниження цього коефіцієнта вказує на зменшення обсягу виданих кредитів порівняно з депозитами. Така динаміка може свідчити про обережний підхід банку до кредитування в умовах економічної нестабільності. Хоча це знижує кредитні ризики, одночасно це може впливати на зниження прибутковості, оскільки кредити є одним із основних джерел доходу банку. У 2024 році спостерігається позитивна тенденція до збільшення кредитної активності.

Коефіцієнт (високоліквідні активи – майнові активи) до зобов'язань збільшився з 0,024 у 2021 році до 0,074 у 2023 році (+0,050) і досяг 0,096 у 9 місяців 2024 року. Зростання цього коефіцієнта вказує на те, що банк суттєво покращив здатність покривати свої зобов'язання за рахунок високоліквідних активів. Це забезпечує більшу фінансову стабільність і підвищує впевненість вкладників та інвесторів у спроможності банку виконувати свої зобов'язання.

Отже, аналіз коефіцієнтів ліквідності Укргазбанку свідчить про поступове покращення його ліквідних позицій. Банк значно збільшив частку високоліквідних активів у своїй структурі, що посилює його здатність виконувати короткострокові зобов'язання. Незважаючи на тимчасове зниження окремих показників у 2022 році, динаміка свідчить про відновлення стабільності та ефективності роботи банку в 2023-2024 рр. Особливу увагу слід приділити подальшому зростанню кредитної активності, що дозволить забезпечити вищу дохідність без надмірного збільшення ризиків.

Узагальнений аналіз показників ліквідності Укргазбанку за 2021-2024 роки підтвердив його відповідність нормативним вимогам НБУ. Банк демонстрував спроможність своєчасно виконувати всі зобов'язання перед депозитними клієнтами та кредиторами, забезпечуючи належний рівень фінансової стабільності.

Таким чином, проведений аналіз показав, що Укргазбанк не має проблем із недостатньою ліквідністю, а навпаки, її рівень є надлишковим. Це свідчить про те, що банк утримує більше ліквідних активів, ніж необхідно для покриття поточних зобов'язань. Така ситуація може вказувати на накопичення готівкових коштів або короткострокових активів, які не приносять значного доходу. Незважаючи на те, що висока ліквідність знижує ризик неплатоспроможності, її надмірний рівень може впливати на ефективність банку, оскільки ці активи не задіяні для отримання прибутку. Водночас це свідчить про обережний підхід до управління ризиками, що гарантує фінансову стабільність у періоди економічної нестабільності.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

3.1 Зарубіжна практика рефінансування банківських установ

У міжнародній практиці операції рефінансування спрямовані на регулювання грошового обігу та підтримку фінансово стабільних банків, які потребують додаткових ресурсів. Використовуються різноманітні інструменти рефінансування, вибір яких визначається конкретними обставинами та цілями монетарної політики. Центральні банки виконують вирішальну роль як кредитори останньої інстанції, сприяючи управлінню ліквідністю всієї банківської системи.

Політика рефінансування, що здійснюється центральними банками, має свої особливості в кожній країні. Регулюючи процентну ставку, центральний банк здатний впливати на процентні ставки банків, рівень інфляційних процесів і курс національної валюти, тим самим реалізуючи монетарну політику. Зниження ставки за кредитами сприяє зростанню ділової активності та підвищенню інфляції, тоді як їх підвищення, навпаки, призводить до уповільнення економічної активності, зниження інфляції та зміцнення валюти. Центральні банки за допомогою процентних ставок керують курсом національної валюти та регулюють економічні процеси загалом. Показники ставок рефінансування в різних національних економіках наведено в таблиці 3.1.

Згідно з таблицею 3.1, ставки рефінансування центральних банків станом на 01.12.2024 р. коливаються від 0,25% у Японії до 53,00% у Туреччині. У минулому економічно розвинуті країни, орієнтовані на експорт, застосовували дотації та інші механізми підтримки національного виробництва. Проте з часом такі заходи втратили ефективність.

Замість державної підтримки в цих країнах починає застосовуватися практика «негативної ставки рефінансування». Такий рівень ставки свідчить, що держава вже не в змозі залучати інвестиції в економіку за рахунок власних

ресурсів. Як наслідок, регулятор впроваджує негативну процентну ставку, що суперечить традиційним принципам «вільного ринку».

Таблиця 3.1

Тренди ставки рефінансування в різних країнах

№ з/п	Назва країни	Ставка рефінансування (%)			
		01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.12.2024
1	Великобританія	0,25	3,50	5,25	4,75
2	Швейцарія	-0,75	1,00	1,75	1,00
3	Польща	1,75	6,75	5,75	5,75
4	Єврозона	0,00	2,50	4,50	3,40
5	Туреччина	15,50	10,50	44,00	53,00
6	Китай	3,80	3,65	3,45	3,10
7	Індія	4,25	6,50	6,75	6,75
8	Японія	-0,10	-0,10	-0,10	0,25
9	Австралія	0,10	3,10	4,35	4,35
10	США	0,25	4,50	5,50	4,50
11	Канада	0,25	4,25	5,00	3,75
12	Бразилія	9,25	13,75	11,75	11,25

Джерело: узагальнено за даними [51]

Негативні ставки рефінансування почали застосовуватися в ряді розвинених країн у відповідь на фінансові кризи та економічну нестабільність, починаючи з 2010-х років. Як приклад:

– Європейський центральний банк (ЄЦБ) вперше ввів негативну облікову ставку у червні 2014 року, щоб стимулювати економіку та забезпечити зростання інфляції. Негативна ставка зберігалася до 2022 року, коли ЄЦБ розпочав підвищення ставок у контексті боротьби з інфляцією;

– Швейцарія ввела негативні ставки в грудні 2014 року, і вони тривали до 2022 року, при цьому негативні ставки зберігалися на рівні -0,75%;

– Японія також впровадила негативні ставки у січні 2016 року, і ці ставки залишалися на негативному рівні кілька років, до березня 2024 року [51].

Негативні ставки рефінансування використовувалися в цих країнах до тих пір, коли інфляційний тиск та економічні обставини змусили центральні банки поступово змінювати свою монетарну політику.

Подібна агресивна та нестандартна політика економічного регулятора змушувала як громадян, так і компанії замість збереження коштів спрямовувати їх у ризиковані інвестиції. У середньостроковій перспективі такі заходи можуть стимулювати певне економічне зростання та забезпечити тимчасові вигоди. Основною причиною подібної тенденції є обмежений ринок збуту.

Ринки згаданих країн вже давно досягли стану перенасичення, і для збереження конкурентоспроможності на міжнародному рівні їм доводиться орієнтуватися не лише на якість продукції, а й на її ціну. Внаслідок цього багато країн з розвинутою експортно-орієнтованою економікою, щоб запобігти стагнації, змушені стимулювати її подальший розвиток шляхом додаткових витрат [60].

Проте Великобританія постійно зберігала позитивну ставку рефінансування, очікуючи результатів застосування політики від'ємних ставок у інших розвинених країнах. Поточний рівень мінімальних позитивних ставок рефінансування відповідає стратегії центрального банку, яка перешкоджає подальшому зміцненню національних валют. Це зумовлено тим, що високі відсоткові ставки по національній валюті стимулюють ще більший попит на неї.

У багатьох країнах ставки рефінансування у 2022-2023 роках поступово збільшуються. Така монетарна політика спрямована на підтримку економік цих країн у період стагнації, викликаній коронавірусною кризою у світі. Зазвичай ставка рефінансування впливає на відсоткові ставки по депозитах і кредитах інших банків країни. Зменшення рівня рефінансування дозволяє кредитним установам знижувати процентні ставки за позиками для населення та бізнесу.

У Японії перехід до негативних ставок робить нерентабельним для банків зберігання залишків на рахунках центрального банку: замість отримання доходу банки повинні сплачувати комісії регулятору. Очікується, що в такому випадку кошти не будуть залишатися в центральному банку, а будуть спрямовані на інвестиції в економіку. Це рішення японського центрального банку обумовлено

необхідністю боротьби з дефляцією в економіці, яка призводить до скорочення виробництва, зниження інвестицій та якості життя населення. Восени 2020 року рівень інфляції в Японії становив $-0,49\%$, що на $0,59\%$ менше, ніж восени 2019 року. На початок 2020 року інфляція становила $-0,98\%$, і в річному вимірі також була на рівні $-0,98\%$ [60].

Останні зміни ставки рефінансування в Китаї відбулися в жовтні 2024 року. До цього економіка країни зростала щорічно до 10% і кожного року ставка знижувалася, досягнувши на 01.12.2024 р. рівня $3,1\%$. З 2015 року Китай посилює підтримку економіки на фоні уповільнення її зростання та падіння фінансових ринків. Такий крок був очікуваним від китайського центрального банку, оскільки він допоміг досягти передбаченого приросту ВВП на рівні 7% . Важливо зазначити, що рівень інфляції в Китаї наразі є невисоким [60].

В Індії ставка рефінансування поступово зростає через внутрішні та зовнішні фактори, наразі вона складає $6,75\%$. В Австралії економічні показники залишаються на задовільному рівні для розвинутих країн, ситуація продовжує загострюватися: темпи зростання ВВП сповільнюються, а річна інфляція залишається на дуже низькому рівні ($0,9\%$), що значно нижче запланованих цільових значень [60].

Ситуація зі ставкою рефінансування в США є особливо цікавою. З грудня 2015 року ставка становила $0,25\%$, і з 2022 року вона почала зростати, досягнувши $4,5\%$ до кінця того ж року, а в 2023 році – $5,5\%$. Після прийняття такого рішення фондові та товарні активи, а також ціни на нафту і золото різко впали, курс валют основних країн світу знизився. Долар США, навпаки, зміцнився. Останнє зменшення ставки рефінансування в США сталося у листопаді 2024 року – до $4,5\%$. Як зазначають експерти, наслідки пандемії продовжують впливати на економічну активність і перспективи.

Отже, центральні банки економічно розвинутих країн й надалі вестимуть пом'якшену монетарну політику протягом кількох наступних років, бо навіть за найсприятливішим сценарієм відновлення ринку праці буде дуже повільним, а інфляція має бути нижчою за визначені цільові значення. Тому ймовірно, що

центральні банки не припинять збільшувати свої баланси до кінця 2024 або навіть 2025 року. Уряди також посилюватимуть фіскальне стимулювання, що призведе до зростання бюджетних дефіцитів.

Низькі та навіть негативні процентні ставки в розвинутих країнах змусили багатьох інвесторів звертати увагу на країни, що розвиваються, шукаючи більш високий рівень прибутковості. Тож важливим є вивчення тенденцій інноваційної діяльності в країнах ЄС та їх порівняння з поточною ситуацією в Україні, щоб обґрунтувати ефективні шляхи підвищення конкурентоспроможності країни через розвиток інноваційного потенціалу.

Динаміку ставки рефінансування НБУ розглянуто у розділі 2 даної роботи. Протягом різних років для банківської системи України ставка рефінансування зазнавала коливань, досягнувши свого максимуму в 1994 році – 252%, а мінімуму в 2020 році – 6,0% (додаток А).

НБУ має найбільш точну інформацію про ситуацію на національному ринку. Рішення щодо зміни процентної ставки рефінансування приймаються з урахуванням численних факторів про внутрішній і зовнішні ринки. Кредитна ставка НБУ на рівні національної економіки регулює рівень інфляції, валютний курс та темпи зростання (скорочення облікової ставки призводить до зменшення процентних ставок за кредитами для населення, підвищуючи купівельну спроможність, що сприяє зростанню виробництва).

З червня 2020 року Правлінням НБУ ухвалене рішення щодо зниження облікової ставки з 8,0% до 6,0%, що стало найнижчим рівнем в історії суверенної України. Зменшення ставки рефінансування є лише одним із заходів, необхідних для здешевлення вартості банківських кредитів. Аналізуючи інформацію, розміщену на сайті НБУ щодо зміни облікової ставки, можливо помітити, що напрямок і швидкість її змін неодноразово коригувалися з урахуванням економічної ситуації в Україні та глобальних тенденцій, а також від політичної ситуації. У таких умовах Нацбанк має всі необхідні інструменти для рішучих дій. Основне завдання НБУ – впровадження стратегії «дешевих грошей». НБУ повинен активно сприяти зниженню ставок за депозитами та кредитами.

Ідеальний сценарій – ставки за депозитами на рівні 2-3%, а кредити, що надаються під 6%. Крім того, передбачається система кредитних програм з пільговими умовами, зокрема, для конкретних цільових проєктів (наприклад, енергозаощадження) – під 2% річних. Тільки такі кроки можуть забезпечити належний рівень кредитування і, відповідно, сприяти прискоренню економічного розвитку України.

Подальші детальні дослідження монетарного регулювання дозволяють окреслити основні завдання, які уряд України має ставити перед собою, серед яких: перетворення облікової ставки НБУ на ефективний інструмент управління потоками капіталу між фінансовою та реальною сферою економіки; гарантування наявності ліквідних активів у банківській системі; підтримка попиту через монетарні інструменти.

Можна констатувати, що українська економіка опинилася в стані стагфляційної макроекономічної динаміки, де зниження ВВП поєднуються з різким зростанням цін в умовах воєнних загроз. Це, безумовно, підвищує увагу до питань грошово-кредитної безпеки.

Аналізуючи зарубіжний досвід формування механізму використання ставки рефінансування, можна констатувати, що вона використовується для регулювання національних грошових ринків, допомагаючи створювати сприятливі умови для бізнесу та підвищувати привабливість економіки держави. Підвищену увагу варто зосередитися на умовах, за яких банки використовують кошти рефінансування.

Єдине рішення для зниження облікової ставки в Україні полягає в зниженні інфляції та збільшенні ВВП. Задля цього країні потрібно розвивати промислові потужності, а також розширювати валютну виручку від сільського господарства, хоча цей напрямок не дасть таких значних результатів. Якщо Україна зможе зосередитися на розвитку промисловості, це дозволить стабілізувати грошову сферу.

Зарубіжний досвід рефінансування банківських установ демонструє різноманітність підходів, що враховують специфіку національних економік і монетарних політик. Центральні банки відіграють головну роль у забезпеченні

ліквідності та регулюванні грошового обігу через механізми процентних ставок. Використання як позитивних, так і негативних ставок є інструментами реагування на економічні виклики, такі як кризи та дефляція. Досвід інших країн може стати корисним орієнтиром для України в розробці ефективних монетарних стратегій, спрямованих на стимулювання економіки та зміцнення фінансової стабільності.

3.2 Комплексне управління ліквідністю банків за умов економічної нестабільності

Події 2022 року засвідчили важливість розробки комплексних заходів для контролю ліквідності як на рівні окремих банків, так і всієї банківської системи. Значне скорочення ринкової ліквідності у вітчизняних банках на початку 2022 року вимагало від НБУ оперативного втручання та забезпечення ресурсів через механізми рефінансування, операції на відкритому ринку й спеціалізовані інструменти підтримки ліквідності [46].

На даний момент для створення ефективної системи управління ліквідністю необхідно розробити комплексні заходи, визначити ключові принципи управління та чітко розподілити повноваження між усіма учасниками цієї системи.

З урахуванням міжнародного досвіду та стандартів Базельського комітету з банківського нагляду, а також принципів управління ліквідністю, необхідно визначити вимоги до банків щодо вдосконалення механізмів регулювання внутрішньої ліквідності в умовах економічної нестабільності. Підвищена волатильність фінансового ринку підкреслила важливість забезпечення узгодженості, прозорості та чіткого визначення джерел доступної внутрішньої і зовнішньої ліквідності під час кризових ситуацій. Проблема інформаційної асиметрії в управлінні ліквідністю спричинила неефективний вибір інструментів і посилила фінансові ризики [41].

Основною метою банківського нагляду є подолання інформаційної асиметрії між банками та їх клієнтами. Водночас наглядові органи не несуть відповідальності за комерційні рішення банків і результати їх фінансової

діяльності. Міжнародний досвід свідчить, що в умовах криз центральні банки прагнуть заохочувати використання банками внутрішніх джерел фінансування, а також удосконалюють механізми страхування депозитів для запобігання раптовим відтокам ліквідності.

Ключовою проблемою для банків залишається невідповідність строків між довгостроковим кредитуванням і короткостроковими джерелами фінансування (рис. 3.1). Традиційно відновлення банківської ліквідності зосереджене на збереженні регулятивного капіталу. Водночас сучасний банківський сектор дедалі більше орієнтується на залучення нестабільних джерел фінансування та інвестування в комплексно структуровані проєкти. Це вимагає від банків формування резервів і підтримки більшого обсягу внутрішньої ліквідності на балансі.

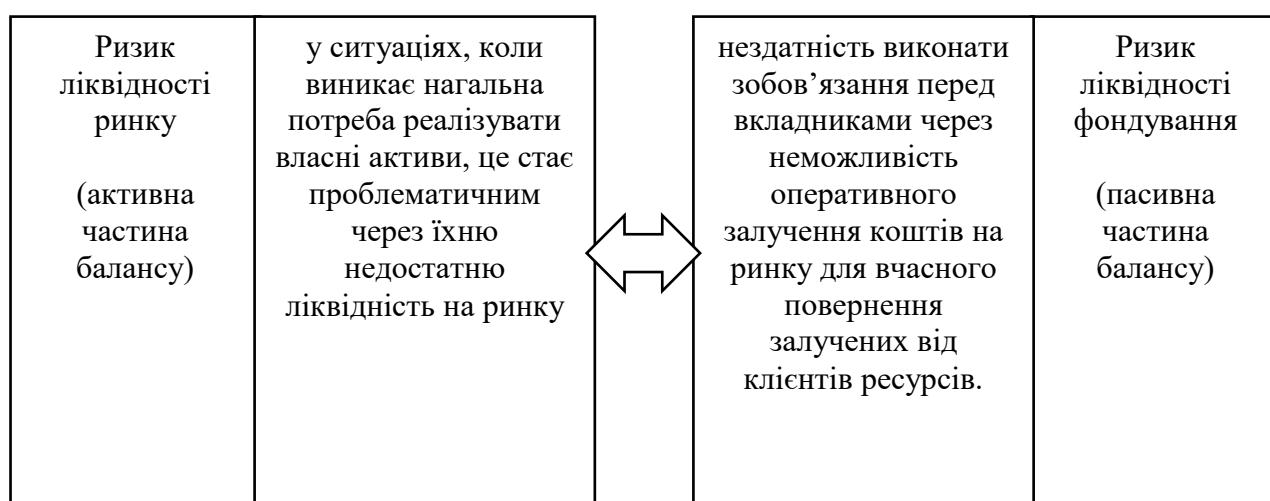

Рис. 3.1. Деталізація ризику ліквідності банку

Реформи, започатковані в межах Базеля III, визначили мінімальні стандарти ліквідності, зокрема впровадження коефіцієнта покриття ліквідності (LCR). Цей показник зобов'язує банки утримувати достатній обсяг високоліквідних необтяжених активів, що легко конвертуються в готівку без значних втрат, для покриття чистого відтоку коштів протягом 30-денного стресового періоду. Додатково в рамках Базеля III був запроваджений норматив чистого стабільного фондування (NSFR). Його мета – стимулювати банки до підтримки стійкої

структури фінансування, зменшення залежності від короткострокових ринків і диверсифікації джерел залучення коштів.

Концепція запровадження нормативу стабільного фондування спрямована на скорочення надмірної залежності банків від короткострокових ринків та перехід до більш довгострокових і менш ліквідних ресурсів, що сприятиме розширенню ресурсної бази. Для підвищення ефективності регулювання ліквідності внутрішні процедури її управління мають відповідати пруденційним вимогам, встановленим центральним банком. На думку Європейського центрального банку, необхідно вдосконалювати процеси управління ліквідністю шляхом створення спеціалізованих комітетів на принципах належної обачності.

Можна окреслити кілька ключових положень, що формують основу ефективної системи управління ліквідністю.

Положення 1. Передбачає визначення прогнозованого та прийняттого рівня ліквідності для внутрішнього підрозділу банку, який відповідає за його дотримання та впровадження операційних процедур регулювання ліквідності. Банки самостійно обирають підходи та інструменти для щоденного управління ринковою ліквідністю. Відповідний підрозділ також має здійснювати розподіл внутрішньої ліквідності між структурними одиницями.

Система трансфертного управління ліквідністю повинна включати чіткий план управління ризиками, що стосуються як залучення і розміщення ресурсів на зовнішніх ринках, так і їх перерозподілу між підрозділами банку. Європейський центральний банк вимагає від банків детальних розрахунків щодо потреб у ліквідності, її достатності в умовах нестабільності фінансового ринку та прогнозів джерел фінансування.

Водночас наглядові органи не регламентують жорсткі вимоги щодо рівня деталізації звітності з трансфертного ціноутворення, якості обговорень рішень на рівні керівництва банку чи ступеня залученості окремих керівників у цей процес.

Система управління ліквідністю повинна бути інтегрована в систему внутрішнього контролю та аудиту банку, а нагляд за її виконанням має здійснювати вищий менеджмент. Процес перевірки включає щоденний

моніторинг оперативних процедур та оцінку для проведення стрес-тестів, планування відновлення та фінансування у разі непередбачених ситуацій, як для ринкових, так і для специфічних фінансових подій.

Система трансфертного ціноутворення повинна бути частиною структури трьох ліній захисту банку: управління ризиками, забезпечення відповідності нормативним вимогам щодо ліквідності, а також внутрішнього аудиту. Лінії захисту можуть варіюватися залежно від розміру капіталу та активів банку, особливостей управлінської структури, а також від можливих небанківських ризиків.

Зазвичай управління ліквідністю є функцією Казначейства банку, або ж повноваження з цієї сфери розподіляються між ним, підрозділами управління ризиками та службою внутрішнього аудиту (контролю). Банки повинні комплексно враховувати ризики ведення бізнесу та поступово оцінювати ймовірність перетворення ринкових ризиків на ризики ліквідності.

Положення 2. Полягає у визначенні загальних підходів до управління ризиком ліквідності та розробці правил оцінки прийняттого рівня ліквідності для банку, а також його схильності до ризику в умовах стабільної та кризової економічної ситуації. Система управління ліквідністю повинна включати кількісну інформацію про потенційний рівень ризику та ступінь його впливу на фінансові результати. Керівництво банку повинно постійно відстежувати та ідентифікувати загрози ліквідності, а на основі цього розробляти заходи для регулювання ризику як на рівні всього банку, так і окремих підрозділів. Для створення ефективної системи управління ризиком ліквідності банк має розробити власні показники ефективності з урахуванням допустимого рівня ризику (відповідно до вимог наглядових органів). Банк повинен визначити свій рівень ризик-апетиту в рамках реалізації бізнес-стратегії по різних напрямках діяльності. При оцінці ймовірного рівня ризику слід враховувати межі, які дозволяють залучати централізовані ресурси та кредити центрального банку в разі виникнення ліквіднісних проблем.

Положення 3. Полягає у створенні системи управління ризиком ліквідності,

яка ефективно працюватиме не лише за стабільних умов, але й під час кризових процесів в економіці країни. Для цього необхідно розробити план фінансування та залучення ліквідності, який охоплюватиме кілька періодів та передбачатиме оцінку основних показників як у стабільній економіці, так і в кризових умовах, з урахуванням збільшення волатильності та погіршення макроекономічної ситуації. Оцінка потреби в ліквідних коштах має проводитись за різними напрямками банківської діяльності, а також по основних валютах, у яких банк здійснює великі операції. Такі оцінки можуть бути частиною стрес-тестування або складення планів фінансового відновлення банку.

Для підтримки необхідного рівня ліквідності банки повинні дотримуватись встановлених регуляторних вимог щодо капіталу, враховуючи використання внутрішніх систем оцінки та управління кредитним ризиком. Капітальний буфер, сформований на основі таких розрахунків, дає уявлення про необхідні обсяги внутрішньої ліквідності. Він також дає можливість наглядовому органу оцінити стабільність бізнес-моделі банку та рівень його ризик-апетиту, який він застосовує в своїй діяльності. Найбільш доцільним часовим горизонтом для оцінки ризику є трирічний період, оскільки він дозволяє згладити можливі короткострокові коливання ліквідності. Банки отримують можливість переосмислити свої джерела фінансування та реалізувати різні бізнес-напрями для забезпечення безперервності та стійкості своєї діяльності. Для вирішення цієї задачі банк має розробити власну економічну концепцію достатності внутрішньої ліквідності. Характер кризових явищ, що становлять найбільшу загрозу для банку, а також обсяги безперервного фінансування визначаються самим банком.

Положення 4. Підкреслює необхідність розробки механізму для визначення та виявлення всіх значущих ризиків, яким банк може піддатися під час кризи, а також для визначення обсягу ліквідності, який потрібно підтримувати для захисту від цих ризиків. Банкам слід прогнозувати стан своєї ліквідності з урахуванням систем раннього попередження. Індикатори раннього попередження дозволяють прогнозувати події, пов'язані з відтоком ліквідності, що потребують вжиття відповідних заходів. Виявлені ризики можуть варіюватися від незначних до

критичних, що вимагає застосування заходів відповідно до рівня ризику. У деяких випадках сигнал раннього попередження сам по собі може не вказувати на ризик ліквідності, однак він може виникнути в результаті поєднання кількох факторів. Перевагою таких індикаторів є те, що їх можна використовувати для розробки стратегій відновлення фінансової стійкості.

Положення 5. Означає створення ліквідного буфера, тобто набору додаткових активів, які використовуватимуться для покриття ризиків ліквідності при їх виникненні. Основне завдання – формування широкого спектра джерел фінансування, оскільки деякі з них можуть стати недоступними під час стресових ситуацій. Буфер має враховувати потенційні ризики відтоку та припливу коштів як у стабільних умовах, так і в період кризи. Банк повинен точно знати, які активи можуть бути швидко продані або передані в операції репо для покриття ризиків, що виникають на різних етапах фінансової кризи. Щодо репо, важливо враховувати, що репутація на ринках є необхідною для забезпечення доступу до фінансування під час стресових ситуацій. Банк, який опинився в складному становищі, фактично позбавляється можливості отримувати дешеві міжбанківські кредити.

Збереження високоліквідних активів як буфера ліквідності впливає на дохідність активів банку, а отже, на його фінансовий результат. Розмір цього буфера має бути пропорційним рівню схильності банку до кредитного ризику. Банку слід ретельно продумати склад буфера, щоб уникнути залежності від окремих класів активів, валют або термінів погашення.

У критичних ринкових умовах центральні банки відіграють важливу роль в економіці країни, надаючи ліквідність і здійснюючи запобіжну рекапіталізацію банківської системи. Держава чи центральний банк можуть створити окремий сегмент ринку, купуючи активи у банків. Те, що вважається надійним забезпеченням для центральних банків під час кризи, може відрізнятись від ринкових оцінок активів, тому рішення центральних банків повинні залежати від складності ситуації з ліквідністю в банках. Міжнародна практика показує, що центральний банк може втрутитися і викупити певні класи активів, навіть якщо їх

ринковий рейтинг і котирування знизилися.

Положення 6. Вимагає від банку наявності внутрішніх механізмів контролю, що забезпечують незалежну перевірку методів кількісної оцінки ризиків. Такі методи є необхідними для складання прогнозів щодо ліквідності. Банки повинні розробити методологію, що враховує їхню схильність до ризику, очікування ринку, бізнес-модель, профіль ризиків, а також розмір і складність. Для великих банківських структур важливо враховувати профіль ризиків як на рівні головного банку, так і на рівні місцевих філій.

Надійність плану відновлення ліквідності залежить від того, наскільки ефективно банк ідентифікує та зменшує супутні ризики. Цей план покладає на банк відповідальність за виявлення потенційних слабких місць у його бізнесі, які можуть вплинути на фінансову стійкість та життєздатність установи. Процес планування та оновлення системи відновлення є частиною щорічної стратегії управління, що здійснюється на рівні стратегічного управління.

Наглядові органи повинні визначити умови, за яких банк повинен розробити план відновлення ліквідності або фінансової стійкості. В умовах тривалої кризи банки зобов'язані оновлювати свої плани оздоровлення щорічно або в разі значних організаційних змін у їхній структурі.

Банк має передбачити реакцію на різні сценарії як з боку своїх бізнес-клієнтів, так і з боку ринку в цілому. Сценарії відновлення життєздатності банку можуть включати продаж частини бізнесу, активів або пасивів, залучення інвестицій в акціонерний капітал чи випуск боргових зобов'язань тощо. Розробка прогнозного плану фінансового оздоровлення для кризових ситуацій демонструє здатність банку залучати ринкову ліквідність самостійно, а також залучати централізовані ресурси в разі необхідності порятунку в конкретних стресових умовах. Однак репутація як першопрохідника в галузі державної допомоги може призвести до морального ризику та зіпсувати імідж банку.

Стрес-тестування, як складова управління ліквідністю, допомагає банку точніше визначити потреби та масштаби необхідної ліквідності. Тому стрес-тестування є ключовим елементом оцінки ліквідності та важливою умовою для

впровадження антикризових заходів наглядовими органами, а також для перевірки стійкості банку в довгостроковій перспективі. Для банку важливо вибрати найбільш ймовірні сценарії, але варто враховувати, що під час кризи мають бути розроблені два сценарії: на мікрорівні (для самого банку) та на макрорівні (для національної економіки). Оцінка сценарію на рівні наглядових органів дозволяє оцінити стан ліквідності в банківському секторі та обрати найбільш ефективне антикризове управління шляхом порівняння сценаріїв нижнього та верхнього рівнів (bottom-up та top-down).

Рис. 3.2. Система комплексного управління ризиками ліквідності

Точність стрес-тестування залежить від розроблених гіпотетичних сценаріїв і їх параметрів. Як показує досвід як національних, так і міжнародних практик, ефективніше не використовувати історичні події для створення сценаріїв стрес-тестування, а фокусуватися на розробці гіпотетичних ситуацій, які зосереджуються на поточних та потенційно майбутніх негативних подіях. Варто

також зазначити, що результати стрес-тестування не розголошуються, оскільки їх публічне розкриття може призвести до негативних наслідків та викликати паніку серед клієнтів банку.

Банк повинен враховувати, як зміниться підхід до нагляду в міру розвитку стресових сценаріїв, і вживати коригуючі заходи, які доступні на той момент. Крім того, наглядові органи повинні адаптувати свої методи взаємодії з банками в процесі кризи, тому інтенсивність регуляторних заходів має змінюватися у відповідності до етапів розвитку ситуації.

Для оцінки відповідності вимогам ліквідності центральний банк повинен застосовувати підхід, заснований на оцінці ризиків, а також прогностичний підхід, що базується на судженнях. Зрозуміння ризиків та невизначеності має сприяти кращому усвідомленню того, як розвиватиметься ситуація в банківській системі та в окремому банку. Під час аналізу стану ліквідності банків їх можна поділити на такі групи:

1. Низький ризик: відсутність значного впливу на встановлені пруденційні нормативи.
2. Середній ризик: мінімальний ризик істотного впливу на пруденційні показники банку або його підрозділів з урахуванням характерного для них рівня ризику.
3. Трохи вище середнього: наявність певного ризику значного впливу на пруденційні показники банку з урахуванням характерного рівня ризику.
4. Високий ризик: значний ризик серйозного впливу на пруденційні показники банку з урахуванням властивого рівня ризику.

Розподіл банків за різними рівнями ризику повинен визначати інтенсивність нагляду. Крім того, якщо оцінки будуть ненадійними, це може призвести до суттєвого заниження рівня ризику та можливих потреб у державній підтримці.

У міжнародній економічній літературі активно обговорюється питання, чи слід надавати небанківським установам доступ до операцій рефінансування центрального банку, а також як це може вплинути на загальний стан ліквідності в національній економіці. Зарубіжні дослідники вказують, що надання ліквідності

через операції репо центрального банку позитивно позначається як на банківській системі, так і на інвестиційних фондах. Купівля активів центральним банком допомагає підтримати ринкову вартість активів і зупинити спіраль розпродажів під час кризи. Операції репо також сприяють збереженню ліквідності в фінансовому секторі, запобігаючи витратам і відтоку коштів. Проте розширення операцій репо не є універсальним рішенням для ринку, оскільки їхні можливості обмежені кредитним плечем і нормативами. Небанківські організації можуть мати високоякісні цінні папери, які можна залучати до операцій репо центрального банку в умовах системної кризи ліквідності, але ці операції повинні бути використані лише як інструмент у надзвичайних ситуаціях. Операції на відкритому ринку в стабільний період не повинні замінити внутрішній ринок ліквідності чи конкурувати з традиційними інструментами. Банки мають різноманітні способи управління ліквідністю, включаючи позики на міжбанківському ринку, залучення ресурсів через свою групу, інвестиції в державні облігації та валюту, а також розширення бази за рахунок операцій з клієнтами. Проте в умовах кризи внутрішня ліквідність банківської системи стискається і стає недоступною для окремих банків. Тому заходи підтримки банків повинні бути комплексними, охоплюючи не тільки надання ресурсів центральним банком, а й програми дій на рівні самих банків і фінансових регуляторів.

3.3 Впровадження таксономічного методу для оцінки ліквідності банку

Оцінка поточного рівня ліквідності банків наразі є доволі складною через постійні потрясіння, що виникають у банківській системі, значною мірою зумовлені військовими діями на території України. Традиційні статистичні методи не завжди забезпечують можливість детального аналізу ліквідності в таких умовах. Оскільки використання одного показника стає недостатнім для комплексного аналізу економічних процесів, все частіше застосовується підхід, заснований на системі багатовимірних показників. З цієї причини для оцінки

ліквідності Укргазбанку в цій роботі було обрано таксономічний аналіз. Це пояснюється тим, що таксономічний метод дозволяє систематизувати та класифікувати різнопланові показники. Відповідно, для оцінювання ліквідності Укргазбанку проведено таксономічний аналіз на основі показників ліквідності за 2021-2024 роки. На рисунку 3.3 наведено етапи виконання таксономічного аналізу [24].

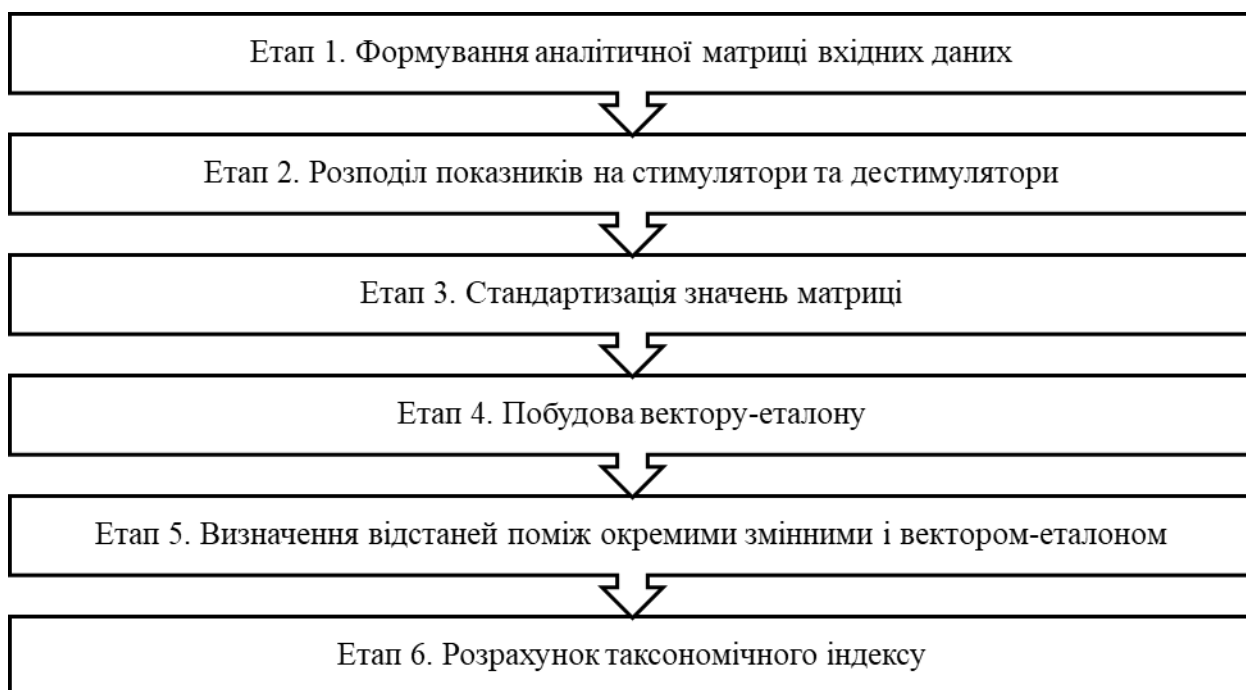

Рис. 3.3. Етапність проведення таксономічного аналізу

Для цього аналізу були обрані такі індикатори: коефіцієнт покриття ліквідності в усіх валютах (LCR_{ВВ}), коефіцієнт покриття ліквідності в іноземній валюті (LCR_{ІВ}), коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR), співвідношення високоліквідних активів до робочих активів, загальний коефіцієнт ліквідності зобов'язань банку, коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань, співвідношення між виданими кредитами та депозитами, коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань.

Таким чином, на початковому етапі була сформована матриця вхідних даних (додаток В), що містить набір нормативів і показників ліквідності Укргазбанку:

$$X = \begin{bmatrix} 166,04; 146,65; 129,74; 0,034; 1,167; 0,811; 0,578; 0,024 \\ 142,73; 167,14; 113,89; 0,060; 1,173; 0,763; 0,574; 0,052 \\ 189,78; 217,69; 139,18; 0,077; 1,156; 0,815; 0,411; 0,074 \\ 172,72; 216,62; 130,38; 0,094; 1,194; 0,815; 0,453; 0,096 \end{bmatrix}$$

Наступним етапом є класифікація всіх розглянутих коефіцієнтів на стимулятори та дестимулятори, що необхідно для подальшого формування еталонного вектора. Цей розподіл виконуватиметься за наступною формулою:

$$\begin{cases} x_{0i} = \max x_{ij} \\ x_{0i} = \min x_{ij} \end{cases} \quad (3.1)$$

де $\max x_{ij}$ – стимулятори;

$\min x_{ij}$ – дестимулятори.

У таблиці 3.2 здійснено класифікацію показників матриці на стимулятори та дестимулятори. Зокрема, до стимуляторів ліквідності для АБ «Укргазбанк» віднесено коефіцієнти покриття ліквідності в усіх валютах та в іноземній валюті, коефіцієнт чистого стабільного фінансування, а також коефіцієнти загальної, ресурсної та генеральної ліквідності. Інші коефіцієнти були класифіковані як дестимулятори (додаток В).

Таблиця 3.2

Розподіл характеристик матриці

Показники	Тип дії	Клас
LCR _{ВВ}	сприятливий	стимулятор
LCR _{іВ}	сприятливий	стимулятор
NSFR	сприятливий	стимулятор
Коеф-нт відношення активів високоліквідних і робочих	несприятливий	дестимулятор
Коеф-нт ліквідності загальної	сприятливий	стимулятор
Коеф-нт ліквідності ресурсної	сприятливий	стимулятор
Коеф-нт відношення виданих кредитів до депозитів	несприятливий	дестимулятор
Коеф-нт ліквідності генеральної	сприятливий	стимулятор

Наступним етапом була стандартизація матриці значень, результати якої можна знайти в додатку В.

Після стандартизації показників вхідної матриці проводиться обчислення відстані між окремими показниками та вектором-еталоном. Цей розрахунок буде виконано за допомогою наступної формули:

$$C_{i0} = \sqrt{\sum_{j=1}^m (Z_{ij} - Z_{0j})^2}, \quad (3.2)$$

де Z_{ij} – нормалізоване значення j -го показника на момент часу i ;

Z_{0j} – нормалізоване значення j -го показника у векторі-еталоні.

Розраховане значення відстані між вказаними показниками та вектором-еталоном для Укргазбанку за 2021-2024 роки наведено в додатку В. Далі здійснюється обчислення стандартного відхилення за допомогою наступної формули:

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{w} \sum_{i=1}^w (C_{i0} - \bar{C}_0)^2}. \quad (3.3)$$

Після виконання розрахунків було виявлено, що стандартне відхилення ліквідності Укргазбанку дорівнює 1,3144. Згідно з отриманими даними, визначається максимальне можливе відхилення для вектора-еталона, яке обчислюється за такою формулою:

$$C_0 = \bar{C} + 2S_0. \quad (3.4)$$

За результатами розрахунків, максимальне можливе відхилення для коефіцієнтів ліквідності Укргазбанку складає 6,9895. Таким чином, значення показників рівня ліквідності банку буде визначатися за такою формулою:

$$d_i = \frac{C_{i0}}{C_0}. \quad (3.5)$$

Розрахункові значення показника рівня ліквідності для Укргазбанку в 2021-2024 роках становили: 0,2903; 0,1531; 0,5045; 0,5565. Після визначення рівня

розвитку, наступним кроком є обчислення останнього показника для таксономічного аналізу – коефіцієнта таксономії:

$$K_i = 1 - d_i. \quad (3.6)$$

Таксономічний індекс має значення в діапазоні від 0 до 1. Чим ближче його значення до одиниці, тим вищий потенціал розвитку аналізованого об'єкта. Коефіцієнт таксономії для Укргазбанку в 2021-2024 роках становить: 0,7096; 0,8469; 0,4955; 0,4435 відповідно.

Чим вище значення таксономічного індексу, тим ефективніше управління ліквідністю банку. Отже, найбільш сприятливим цей показник був на 01.01.2023 р., а найнижчим – на 01.10.2024 р., що підтверджує суттєвий вплив воєнної небезпеки на його платоспроможність.

Перевага запропонованого методу полягає в швидкості проведення аналізу, що дозволяє оперативно оцінити ефективність управління ліквідністю банку, з урахуванням як позитивних факторів (стимуляторів), так і негативних (дестимуляторів). Такий підхід забезпечує всебічну оцінку банківської ліквідності, враховуючи різноманітність економічних показників. Крім того, метод сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень, що орієнтовані на запобігання проблемам з платоспроможністю банку.

Таким чином, комплексне управління ліквідністю є критично важливим для банківської системи, особливо в умовах економічної нестабільності, коли знижується ринкова ліквідність. На основі міжнародного досвіду та стандартів Базельського комітету банківський нагляд має сприяти покращенню механізмів регулювання ліквідності, зокрема через підвищення прозорості та забезпечення доступу до внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування. Важливим кроком є забезпечення ефективної внутрішньої системи управління ліквідністю, яка включає в себе контроль ризиків та формування резервів. Реформи Базеля III, зокрема коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) та норматив чистого стабільного фондування (NSFR), стали важливими інструментами для зниження залежності

банків від короткострокових фінансових ресурсів. У процесі управління ліквідністю необхідно враховувати як стабільні, так і кризові економічні умови, а також забезпечувати належне планування фінансування та стрес-тестування. В умовах фінансових криз, роль центральних банків у забезпеченні ліквідності та фінансової стабільності набуває особливої важливості, що вимагає гнучких та швидких регуляторних заходів.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження рефінансування банків та управління ліквідністю банківської системи сформульовано наступні висновки:

1. Рефінансування банків є важливим інструментом для забезпечення ліквідності фінансової системи. Воно дозволяє банкам отримати необхідні кошти для виконання своїх зобов'язань. Центральний банк може надавати кредити банкам через різні механізми, такі як репо-операції або ломбардні кредити. Це допомагає стабілізувати банківську систему, особливо в часи економічних труднощів. Зміна облікової ставки впливає на умови кредитування та може стимулювати чи обмежувати економічну активність. Рефінансування також важливе для підтримки довіри до банківської системи.

2. Управління ліквідністю є важливим інструментом монетарної політики центрального банку, який сприяє стабільності фінансової системи та економічному зростанню. Використання різних інструментів, таких як облікова ставка, операції на відкритому ринку та резервні вимоги, дозволяє регулювати обсяги грошей в обігу, впливаючи на кредитування, інвестиції та інфляцію. Належний рівень ліквідності забезпечує безперервність роботи банківської системи, допомагає уникнути фінансових криз та стабілізує економіку в умовах шоків. Збалансоване управління ліквідністю сприяє досягненню макроекономічної стабільності та виконанню цілей монетарної політики..

3. Інструменти рефінансування НБУ є важливим механізмом для забезпечення стабільності банківської системи України під час економічних криз. Протягом останніх десятиліть їх використання активно коригувалося відповідно до змін у макроекономічній ситуації та фінансовій політиці. Операції рефінансування допомогли зберегти ліквідність банків під час численних кризових ситуацій, зокрема в періоди гіперінфляції, фінансової кризи 2008 року та військового конфлікту з 2022 року. Однак цей інструмент також піддавався критиці за можливість зловживань, що змусило НБУ посилити контроль і вдосконалити стратегії для забезпечення більш прозорого та ефективного його

використання.

4. АБ «Укргазбанк» займає важливу позицію серед державних банків України, завдяки значній частці в активних операціях з юридичними особами та стабільній капіталізації. Банк фокусується на екологічному фінансуванні, підтримуючи проєкти в енергоефективності та відновлюваній енергетиці. Однак, попри стабільність, його частка в загальній банківській системі України є обмеженою, що створює можливості для подальшого зростання. Враховуючи орієнтацію на довгострокові інвестиції, банк має потенціал для збільшення прибутковості та розширення впливу.

Аналіз фінансового стану АБ «Укргазбанк» показав позитивні результати, зокрема стабільне зростання обсягу активів банку. За період 2021-2024 рр. активи банку збільшилися на 46,12%, що свідчить про зміцнення фінансової стійкості. При цьому має місце зменшення частки коштів в інших банках, що вказує на оптимізацію ресурсів та зменшення залежності від міжбанківських операцій, в т. ч. від рефінансування НБУ. Кредити та борги клієнтів зросли на 13,32%, однак темпи цього зростання не є надто високими, що можна свідчити про помірковану політику кредитування. Водночас диверсифікація активів і збільшення частки інвестиційних цінних паперів дозволяють знизити ризики банку та забезпечити стабільність. Однак, зростання прострочених кредитів серед юридичних осіб потребує більш ретельного управління ризиками в цьому сегменті.

Аналіз ліквідності Укргазбанку показав його здатність ефективно виконувати зобов'язання і підтримувати фінансову стійкість, навіть в умовах економічної нестабільності. Банк дотримується нормативів ліквідності НБУ, зберігаючи високі показники ліквідності як у національній, так і в іноземній валюті. Стратегія підвищення частки високоліквідних активів забезпечила більш швидку реакцію на зміни в ліквідних потребах. В цілому, банк продовжує покращувати свою фінансову стабільність і ефективність, зберігаючи збалансований підхід до кредитування та управління ризиками.

5. Зарубіжний досвід рефінансування банківських установ демонструє гнучкість і різноманітність підходів до управління ліквідністю через механізми

процентних ставок, які враховують особливості національних економік і монетарних політик. Центральні банки відіграють ключову роль у регулюванні грошового обігу, використовуючи як традиційні, так і нестандартні інструменти, зокрема негативні процентні ставки, для подолання фінансових криз і стимулювання економічного зростання. Відмінності в ставках рефінансування між країнами свідчать про специфіку їхніх економічних викликів та адаптацію монетарних політик до умов глобальної нестабільності. Негативні процентні ставки, запроваджені в окремих розвинутих країнах, стали відповіддю на дефляцію та економічний застій, сприяючи активізації інвестиційної діяльності. Досвід зарубіжних країн може слугувати корисним орієнтиром для України в розробці дієвих механізмів рефінансування, спрямованих на підтримку фінансової стабільності та економічного розвитку.

6. Комплексне управління ліквідністю банків в умовах економічної нестабільності потребує впровадження чітких механізмів контролю та оцінки ризиків. Ефективна система має спиратися на міжнародні стандарти, такі як Базель III, що передбачають підтримку ліквідності та диверсифікацію джерел фінансування. Важливою складовою є створення ліквідного буфера для покриття потенційних відтоків коштів і проведення стрес-тестування для оцінки ризиків. Наглядові органи мають забезпечувати контроль за дотриманням регуляторних вимог, водночас банки повинні вдосконалювати внутрішні процедури управління. Створення інтегрованих систем моніторингу та планів відновлення фінансової стабільності забезпечить стійкість банківського сектора в кризових умовах.

7. Впровадження таксономічного методу для оцінки ліквідності банку дозволяє більш комплексно та оперативно аналізувати фінансові показники, враховуючи як позитивні, так і негативні фактори. Результати показали значні коливання ліквідності Укргазбанку в період з 2021 по 2024 рік, з найбільшим потенціалом розвитку в 2022 році. Перевагою цього методу є швидкість аналізу, що дозволяє оперативно реагувати на зміни в економічному середовищі. Таксономічний індекс є ефективним інструментом для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на покращення платоспроможності банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асоціація українських банків. Аналітика. URL: <https://aub.org.ua/index.php/analitika-aub>
2. Барановський О.І., Путінцева Т.В. Місце і роль ліквідності комерційних банків у забезпеченні їх фінансової безпеки. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2020. Т. 3, № 34. С. 4-17.
3. Блащук-Дев'яткіна Н., Маруніч К. Управління ліквідністю банків. *Молодий вчений*. 2023. № 9 (121). С. 7-12.
4. Бондарчук М.К., Ющик Ю.В. Стратегічні напрями управління активами і пасивами банку. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки*. 2022. № 7. С. 198-203.
5. Бровко Л.І., Михалькова І.Ю. Розвиток інструментів управління ліквідністю банку у системі банківського менеджменту. *Агросвіт*. 2024. № 23. С. 139-144.
6. Вдовенко Л.О. Рефінансування як механізм підтримки стабільності банківської системи. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 2. С. 7-17.
7. Вінниченко О. В. Ліквідність банку: сутність, фактори впливу та методи оцінки. *Бізнес Інформ*. 2024. №4. С. 19-206.
8. Возняковська К.А. Щодо проблем рефінансування Національним банком України банківських установ. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 1. С. 69-74.
9. Гасій О., Скорба О., Рошко Н. Вплив інтернет-банкінгу та мобільних додатків на зручність та доступність банківських послуг для клієнтів в Україні. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-100>
10. Гладких Д. М. Цикл зниження облікової ставки: перші підсумки. Національний інститут стратегічних досліджень. 30.01.2024 р. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/tsykl-znyzhennya-oblikovoyi-stavky->

pershi-pidsumky

11. Данік Н.В., Тодоренко Є.В. Підвищення ліквідності комерційного банку. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 42. С. 302-306.

12. Дзюблюк О.В., Рудан В.Я. Управління ліквідністю банківської системи України : монографія. Тернопіль : Вектор, 2016. 290 с.

13. Дранус В.В., Гавриленко В.Д. Сучасні вимоги до управління ліквідністю банків в Україні. *Ефективна економіка*. 2023. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.1.36>

14. Еркес О.Є., Гордієнко Т.М. Нові нормативи ліквідності в системі ризик орієнтованого нагляду за діяльністю банків України. *Гроші, фінанси і кредит*. 2019. № 20. С. 635-642.

15. Заруцька О.П., Лаптев І.О. Про системний підхід до організації внутрішнього контролю та фінансового моніторингу у банках. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2024. № 1 (85). С. 33-44.

16. Заруцька О.П., Новікова Л.Ф., Григель А.В. Особливості бізнес-моделей банків України. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2023. № 4 (84). С. 101-110.

17. Заславська О.І. Аналіз розривів ліквідності як метод збалансованого управління активами та пасивами. *Приазовський економічний вісник*. 2022. № 1 (30). С. 106-112.

18. Звіти по державних банках. Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/zviti-po-derzhavnih-bankah-fin>

19. Ключка О., Богріновцева Л., Козій Н. Оцінка ефективності впровадження інноваційних технологій в діяльність вітчизняних банків під впливом цифрової трансформації фінансового ринку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-33>

20. Ключка О.В., Богріновцева Л.М., Федорчук Н.М. Особливості використання сучасних банківських продуктів та технологій в діяльності банків як суб'єктів фінансового ринку. *Актуальні проблеми економіки*. 2023. № 12 (270). С. 86-97

21. Коробчук Т. Сучасні підходи до аналізу ліквідності комерційних банків в Україні. *Економічний форум*. 2022. Т. 1. № 3. С. 179-184.
22. Краснова І.В., Громицька І.Ю. Структурна позиція ліквідності банківської системи в циклічних умовах. *Ефективна економіка*. 2023. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_9_21.
23. Краснова І.В., Громицька І.Ю., Васьківська Н.О. Модель стрес-тестування ризику ліквідності банків в Україні. *Підприємництво та інновації*. 2023. Вип. 29. С. 122-131.
24. Криховецька З.М., Щипайло С.І., Кропельницька С.О. Таксономічний аналіз фінансового потенціалу розвитку підприємства. *Економіка та держава*. 2021. № 11. С. 90-97.
25. Лавренюк В.В., Журавльов О.С. Управління ліквідністю банків на макро- та мікрорівнях. *Проблеми економіки*. 2023. № 2. С. 213-223.
26. Левицький В. Формування системи адміністративного менеджменту активів та пасивів банківської установи у стратегічному аспекті. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2023. № 4. С. 113-119.
27. Лисьонкова Н.М., Єрмоленко О.А., Гармай І.Ю. Сутність та оцінка ліквідності банку. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип. 5. С. 295-300.
28. Литвиненко О.В. Поняття і характеристика загроз фінансовій безпеці системно важливих банків. *Вісник університету банківської справи*. 2021. № 3 (42). С. 47-54.
29. Макаренко Ю.П., Сущенко Т.В. Аналіз управління ліквідністю банку. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.9>
30. Макаров О. Цільове рефінансування банків як інструмент розвитку економіки. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2021. № 5. С. 108-127
31. Марченко О.В., Линьова В.Д. Аналіз підходів до визначення терміна «платоспроможність банку». *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 56-61.
32. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, схвалено Рішенням Правління НБУ від 15.12.2017 № 803-рш.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17#n19434>

33. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України, схвалено Рішенням Правління НБУ від 06.08.2009 р. № 460. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>

34. Мещеряков А. А. Вплив ризику недосконалого управління активами та пасивами банку на показники ліквідності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки*. 2020. Вип. 37. С. 76-79.

35. Національний банк скасував розрахунок банками нормативу короткострокової ліквідності. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-skasuvav-rozrahunok-bankami-normativu-korotkostrokovoyi-likvidnosti>

36. Новий норматив довгострокової ліквідності для банків NSFR стає обов'язковим з 1 квітня 2021 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/noviy-normativ-dovgostrokovoyi-likvidnosti-dlya-bankiv-nsfr-staye-obovyazkovimz-1-kvitnya-2021-roku>

37. Новосьолова О.С. Ліквідність банку та банківської системи України як індикатор ефективності банківської діяльності. *Гроші, фінанси і кредит*. 2020. Т.31. №3. С.76-82.

38. Офіційний веб-сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>

39. Офіційний веб-сайт Незалежної асоціації банків України. URL: <https://nabu.ua/ua/makroekonomichni-pokazniki.html>

40. Офіційний веб-сайт ПАТ АБ «Укргазбанк». URL: <https://www.ukrgasbank.com/>

41. Павленко Л.Д., Криклій О.А., Чумак О.В. Ризики банків України та організаційна система управління ними в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 5. С. 126-132.

42. Павленко Л.Д., Крухмаль О.В., Заріцька А.І. Інструменти управління ліквідності банку в умовах трансформації міжнародних правових норм у національне законодавство. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8500>

43. Положення про застосування Національним банком України стандартних інструментів регулювання ліквідності банківської системи : Постанова Правління НБУ від 17.09.2015 № 615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0615500-15>

44. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

45. Про особливості регулювання ліквідності банків у період дії воєнного стану : Постанова Національного банку України від 24.02.2022 № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0022500-22>

46. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: постанова Правління Національного банку України від 24.02.2022 № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>

47. Путніцева Т.В. Сутність ліквідності комерційних банків. *Вісник університету банківської справи*. 2019. № 2-3. С. 73-79.

48. Рейтинг надійних банків України 2024. Форіншурер : веб-сайт. URL: <https://forinsurer.com/rating-banks>

49. Рейтинги надійності банків України за даними НБУ. URL: https://bankchart.com.ua/spravochniki/reytingi_bankov

50. Рябушка Л.Б., Пігуль Н.Г., Батанін В.Д. Особливості регулювання ліквідності банків в умовах воєнного стану. *Бізнес Інформ*. 2023. №10. С. 276-285.

51. Ставки центральних банків країн світу. URL: <https://cbonds.ua/central-bank-rates/>

52. Судомир С.М., Тшонковскі К., Колісніченко П. Управління ліквідністю банківського сектору України у воєнний період. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки*. 2023. № 10(2). С. 153-159.

53. Татарин Н.Б., Мацей К.П., Скородинський Н.А. Особливості та напрями розвитку системи рефінансування банків в Україні. *Молодий вчений*. 2021. № 4(2). С. 336-340.

54. Третьякова О.В., Харабара В.М., Грешко Р.І. Ліквідність банку та ефективність впровадження нових нормативів ліквідності для банківської

системи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 5. С. 37-43.

55. Український портал про фінанси і інвестиції «Мінфін». URL: <https://minfin.com.ua/>

56. Халатур С.М., Олійник О.О., Азаров Є.В. Імперативи фінансового менеджменту банківських активів у контексті забезпечення ліквідності банку. *Агросвіт*. 2024. № 16. С. 35-40. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2024.16.35>

57. Чібісова В.Ю. Проблема забезпечення ефективного регулювання ліквідності банків в сучасних умовах. *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 350-357.

58. Чуницька І.І., Богріновцева Л.М. Вплив цифрових технологій на розвиток фінансового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 49. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2342/2263>

59. Шульга Н.П., Уманців Ю.М., Мельниченко О.В. Рефінансування банків : монографія / за заг. ред. Н.П. Шульги. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 324с.

60. Янковська В.А., Телепнева О.С., Співакова Н.О. Зарубіжний досвід рефінансування комерційних банків. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 52. С. 162-167.

61. Khalatur, S.; Tvaronavičienė, M.; Dovgal, O.; Levkovich, O.; Vodolazska, O. (2022). Impact of selected factors on digitalization of financial sector, *Entrepreneurship and Sustainability*. Issues 10(1), pp. 358-377. DOI: [https://doi.org/10.9770/jesi.2022.10.1\(19\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2022.10.1(19))

62. Meshcheriakov, A., Bodenchuk, L., Liganenko, I., Rybak, O., & Lobunets, T. (2023). Trends in the development of the banking system of Ukraine under conditions of military actions and globalization influences. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(50), 8-22. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.50.2023.3993>

63. Pozovna, I., Arkhireiska N., Panaseyko, I., Panaseyko, S., Serdyukov, K., & Yefimenko, A. (2024). Assessment of the connection between the bank's capitalization level and the country's macroeconomic stability. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(54), 9-22. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.54.2024.4304>

ДОДАТКИ

Заборгованість банків перед НБУ, тис. грн. [38]

Банк	на 01.01.2022	на 01.01.2023	на 01.01.2024	на 01.10.2024
Банки з державною часткою				
АТ "Ощадбанк"	7 248 487	0	0	0
АТ "Укресімбанк"	21 367 229	18 468 854	0	0
АБ "УКРГАЗБАНК"	4 699 967	998 957	0	0
Усього по банках з державною часткою	33 315 684	19 467 811	0	0
Банки іноземних банківських груп				
АТ "Райффайзен Банк"	399 963	0	0	0
АТ "АЛЬФА-БАНК"/ АТ "СЕНС БАНК"	8 616 962	3 279 437	0	0
АТ "КРЕДОБАНК"	3 000 000	0	0	0
АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	620 000	620 000	0	0
АТ "ПРЕУС БАНК МКБ"	479 003	0	0	0
АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"	175 998	0	0	0
АТ "БТА БАНК"	80 000	0	0	0
Усього по банках іноземних банківських груп	13 371 925	3 899 437	0	0
Банки з приватним капіталом				
АТ "ПУМБ"	5 693 029	4 188 304	0	0
АТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	4 779 497	0	0	0
Акціонерний банк "Південний"	3 300 000	999 850	0	0
АТ "ТАСКОМБАНК"	3 234 146	0	0	0
АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	3 135 520	1 140 037	0	0
ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК"	5 360 249	989 965	0	0
ПАТ "МТБ БАНК"	1 730 000	0	0	0
АТ "БАНК АЛЬЯНС"	2 100 000	2 100 000	700 000	0
АТ "КБ "ГЛОБУС"	688 196	0	0	0
АТ "КІБ"	3 349 994	0	0	0
АТ "БАНК СІЧ"	2 600 000	0	0	0
АТ АКБ "Львів"	352 041	325 108	355 045	355 030
АТ "МІБ"	707 764	620 006	320 003	320 002
АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	1 907 003	900 089	0	0
АТ "АБ "РАДАБАНК"	855 127	0	0	0
АТ "РВС БАНК"	2 266 356	0	0	0
АТ "КРИСТАЛБАНК"	1 110 962	440 032	0	0
АТ "АКБ "КОНКОРД"	809 929	0	0	0
АТ "Полтава-банк"	139 999	139 993	0	0
АТ "ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	0	489 010	0	0
АТ "УКРБУДІНВЕСТБАНК"	584 636	0	0	0
АТ "СКАЙ БАНК"	449 914	0	0	0
АТ "МОТОР-БАНК"	442 070	207 000	0	0
АТ "БАНК АВАНГАРД"	1 189 996	0	0	0
АТ "АП БАНК"	237 789	200 000	0	0
АТ "ЮНЕКС БАНК"	166 000	0	0	0
АТ "БАНК "УКРАЇНСЬКИЙ КАПІТАЛ"	433 500	144 000	0	0
АТ "БАНК 3/4" *	427 000	715 227	0	0
АТ "МетаБанк"	418 000	391 000	167 000	0
АТ "Український банк реконструкції та розвитку"	445 173	0	0	0
АТ "КОМІНБАНК"	0	788 996	790 627	743 325
АТ "АГРОПРОСПЕРІС БАНК"	0	0	150 050	150 032
Усього по банках з приватним капіталом	48 913 893	14 778 615	2 482 725	1 568 390
Разом	95 601 502	38 145 863	2 482 725	1 568 390

Додаток В

Етап 1. Формування аналітичної матриці вхідних даних

Дата	коефіцієнт покриття ліквідності в усіх валютах (LCR _{ВВ})	коефіцієнт покриття ліквідності в іноземній валюті (LCR _{ів})	коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів	коефіцієнт загальної ліквідності банківських зобов'язань	коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	коефіцієнт ліквідного відношення поміж виданими кредитами й депозитами	коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань
01.01.2022	166,04	146,65	129,74	0,034	1,167	0,811	0,578	0,024
01.01.2023	142,73	167,14	113,89	0,060	1,173	0,763	0,574	0,052
01.01.2024	189,78	217,69	139,18	0,077	1,156	0,815	0,411	0,074
01.10.2024	172,72	216,62	130,38	0,094	1,194	0,815	0,453	0,096

Етап 2. Розподіл показників на стимулятори і дестимулятори

	коефіцієнт покриття ліквідності в усіх валютах (LCR _{ВВ})	коефіцієнт покриття ліквідності в іноземній валюті (LCR _{ів})	коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR)	коефіцієнт відношення високоліквідних до робочих активів	коефіцієнт загальної ліквідності банківських зобов'язань	коефіцієнт ресурсної ліквідності зобов'язань	коефіцієнт ліквідного відношення поміж виданими кредитами й депозитами	коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань
Стимулятор (1,00), дестимулятор (0,00)	1,00	1,00	1,00	0,00	1,00	1,00	0,00	1,00

Продовження додатку В

Етап 3. Стандартизація значень матриці								
x_j	167,82	187,03	128,30	0,07	1,17	0,80	0,50	0,06
s_j	16,87	30,99	9,12	0,02	0,01	0,02	0,07	0,03
	-0,105	-1,303	0,158	-1,46	-0,4	0,45	1,01	-1,41
	-1,487	-0,642	-1,58	-0,28	0,04	-1,73	0,95	-0,36
	1,302	0,989	1,194	0,49	-1,19	0,64	-1,3	0,47
	0,291	0,955	0,228	1,25	1,55	0,64	-0,7	1,29
	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Етап 4. Побудова вектору-еталону								
	1,30	0,99	1,19	-1,46	1,55	0,64	-1,26	1,29
Етап 5. Визначення відстаней між окремими змінними і вектором-еталоном								
	1	4,960156568						
	2	5,919320027						
	3	3,463472854						
	4	3,100102539						
	\bar{C}_0	4,360762997						
	S_0	1,314377807						
	C_0	6,989518611						
d_i	1	0,290343607						
	2	0,153114777						
	3	0,504476195						
	4	0,556464084						
Етап 6. Розрахунок таксономічного індексу								
K_i	1	0,709656393						
	2	0,846885223						
	3	0,495523805						
	4	0,443535916						